

Ամենապատիւ Սրբազան ՅԱՎՈՒ արքեպիսկոպոս, Գառիբարբ Կոստանդնուպոլսոյ (2 օրինակք):

Ամենապատիւ Սրբազան ՅՈՒՎԱՆՆԷՍ արքեպիսկոպոս, Գառիբարբ Երուսաղեմայ (2 օրինակք):

Ամենապատիւ Սարգիս Արքեպիսկոպոս, Ջալալեանց, Առաջնորդ Վրացաւանի եւ Իմերքի:

Ամենապատիւ Թադէոս Արքեպիսկոպոս Առաջնորդ Ջուղայոս:

Ամենապատիւ Գրիգորիոս Արքեպիսկոպոս, Առաջնորդ Կարենայ:

Ամենապատիւ Վենապետեանց Սրբազան Գեորգ Արքեպիսկ. Առաջնորդ Արցախոս:

Ամենապատիւ Սարգիս Եպիսկոպոս, Առաջնորդ Փիլիպոպոլսոյ:

Ազգային Գայրոց, ի Պաղտէնիկ:

« « ի Գումգափոս:

Աբարեկեանց Ներսէս, Շուշլի:

Աբանատեան Տ. Գրիգոր ի Կէլիկ:

Աբանատեան Տ. Ջաքար, ի Նիկոմիդիա:

Ալաղաբեանց Տ. Նիկողայ, ի Տփլիս:

Ալանատեան Տ. Մանուկ, ի Նախիջեան:

Ալանատեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս:

Ալանատեան Տ. Սիմէոն, ի Նախիջեան:

Ալբրեանեան Տ. Մանուկ, ի Քէֆէ. (Շօրիկ):

Ալբրեան Տիւրքի Էփեսոսի, ի Կ. Պոլիս:

Ալիբարեան Տ. Մարտիրոս, ի Ջմիրտնիա:

Աղաբունեան Տ. Գրիգոր, ի Կ. Պոլիս:

Աղաբունեան Տ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս:

Աղամալեանց Տ. Պողոս, յԱգուլիս:

Աղամալեանց Տ. Պօղ. Գարրիկեան, ի Շուշլի:

Աղամալեանց Տ. Սիմէոն, յԱգուլիս:

Աղապետեան Պ. Սեպուհ, ի Կ. Պոլիս:

Աղբաւորեան Տ. Պետրոս, ի Կ. Պոլիս:

Աղբաւորեան Տ. Մատթ. ի Պաղտատ:

Աղբաւորեանց Տ. Քերոբէ, ի Կ. Պոլիս:

Աղբաւորեանց Տ. Սեպուհ, ի Կ. Պոլիս:

Անանեան Տ. Թ., ի Կ. Պոլիս:

Անանեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պոլիս:

Ամբակունտեանց Տ. Աստուածատուր Բարցալեանց, ի Լզար:

Ամիրադեանց Տ. Յովնաննէս, ի Կ. Պոլիս:

Ամիրադոլ Տ. Ստեփ. Ալեքսանդրիչ, ի Կ. Պ. Ալեքսանդ. Եւայի, ի Նիկոմիդիա:

Այվազեանց Աւետիք զարմապետ, յԱգուլիս:

Այվազոպոլի Տ. Գրիգոր, ի Քէֆէ:

Այվազոպոլի Տ. Յովնաննէս, ի Քէֆէ:

Այվառեան Տ. Յովնաննէս, ի Կ. Պոլիս:

Այվառեան Պ. Վահան, ի Կ. Պոլիս:

Անանեանց Տ. Բարսեղ, ի Լզար:

Անանեանց Յովսէփ շարապետեան, ի Շուշլի:

Անդրեասեան Տ. Բարսեղ, ի շամպուրիկ:

Անուխեան Տ. Եւայի, ի Մենքաբըր:

Անուշեան Տ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս:

Անուշեան Իսկոնի Տիֆլիսի, ի Կ. Պոլիս:

Աշեանեան Տ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս:

Աշեանեան Տ. Պողոս, ի Կ. Պոլիս:

Ապրանց Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս:

Ապուրիլցի Տ. Պետրոս, ի Կ. Պոլիս:

Ապրոյեան Տ. Ռաֆայէլ, ի Թրեւան:

Առաքել Փաշա, կոստակո Սուտանայ:

Արանեան Մանու. Տ. Յովնաննէս ի Պոլիս:

Արանեան Մանուկ Պէ. ի Կ. Պոլիս:

Արանեանց Գապ. Գարրիկեան, յԱգուլիս:

Ազգայեան Տ. Յովնաննէս, ի Կալիպարս:

Արամեան Տ. Սուրբիս, ի Նիկոմիդիա:

Արամեանց Գեորգ Վ. ի Շուշլի:

Արայիճեան Տ. Մովսէս, յԱղբաւորիցի:

Արախանեանց շարապետ, յԱգուլիս:

Արարտեանց Առաքել զարմապետ Տեր Աստուածատուրեան, ի Տփլիս:

Արդունեան Տ. Յակոբ բժիշկ, ի Պոլիս:

Արշակ Տ. Յակոբոս, ի Վեննա:

Արշակունի Տ. Վարդան Աստուածատուրեան ի Տփլիս:

Արմանեանց Տ. Թաւատուր, ի Տփլիս:

Անտիբեան Տ. Բ. Միքայէլ, ի Կ. Պոլիս:

Անտիբեան Պ. Առեփան, ի Փարիզ:

Աննա Տ. Տադրուպ, ի Պաղտատ:

Բարանեանց Տ. Աբրահամ, ի Տփլիս:

Բազրատունի Կարապետ Վ. Առաջնորդ Ս. Կարապետի վանիցի Մշոյ. (Շօրիկակք):

Բաստանեանց Ստեփանոս Գեորգեան բբ-ժիշկ, ի Տփլիս:

Բարեղոյ Տ. Արսէն Մակարեանց, ի Կարին Բարունակեան Պ. Նիկողոս, ի Փարիզ:

Բարեղեան Տ. Յարութիւն, ի Կ. Պոլիս:

Բարսեղեան Տ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս:

Բարսեղեան Տ. Ստեփան, ի Կ. Պոլիս:

Բարսեղեան Պ. Յակոբ, ի Կ. Պոլիս:

Բարսեղեան Պ. Աարգիս, ի Կ. Պոլիս:

Բեյալեանց Կարապետ զարմ. ի Կանձակ:

Բեյրազեանց Տ. Գրիգոր Յովնաննէս, ի Տփլիս:

Բեյրազեանց Տ. Միք. Արսենեան, ի Տփլիս:

Բինկեանեան Տ. Յովակիմ, ի Կ. Պոլիս:

Բինկեանեան Տ. Նշան, ի Կ. Պոլիս:

Բինկեանեան Տ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս:

Բիշմիլեան Տ. Մովսէս, ի Կ. Պոլիս:

Բողանեանց Տ. Բաղատար Բարապետեան, յԱժտոքիս:

Բուլաղեանց Տ. Մովսէս Ջաքարեան, ի Փերպոլիկ:

Բուլաղեանց Տ. Յովնաննէս Ջաքարեան, յԱժտոքիս:

Բուրժալեանց Բողոսեան Ամբակունտեան, յԱժտոքիս:

Գալատեան Տ. Կարապետ, յԱղբաւորիցի:

Գալատեան Տ. Ռուբին, ի Կ. Պոլիս:

Գալիպոլեան Տ. Ալեքսան, ի Կ. Պոլիս:

Գալիպոլեան Տ. Տիգրան, ի Կ. Պոլիս:

Գալիպոլեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս:

Գասպարեան Տ. Թ. Շ. Գասպար, ի Նիկոմ.

Գասպարեան եւ ընկերորդին, ի Պարապիս Կարապետեան Տ. Բաշիկ, յԵաշ:

Գարազաշեան Տ. Կրիմիշ, յԵաշ:

Գարազաշեան Տ. Յովնան, յԵաշ:

Գարամաշեան Տ. Գարրիկ, ի Կ. Պոլիս:

Գարամաշեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս:

Գարամաշեան Տ. Բաշիկ, ի Կ. Պոլիս:

Գարամաշեան Տ. Մանուկ, ի Կ. Պոլիս:

Գարամաշեան Տ. Յարութիւն, ի Պոլիս:

Գարամաշեան Տ. Յակոբ, ի Կ. Պոլիս:

Գեղամեանց Տ. Ռուշան, ի Տփլիս:

Գեորգեան Տ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս:

Գեորգեանց Տ. Արեւիկ, ի Տփլիս:

Գրաշար Պ. Յակոբ, ի Կ. Պոլիս:

Գրիգորեան Տ. Միսայ, ի Կ. Պոլիս:

Գրիգորեան Տ. Սիմոն, ի Կ. Պոլիս:

Գրիգորեան Տ. Սիմոն, ի Կարին:

Գարեան Տ. Գեորգ Եարապետեան, Միսնցի:

Գարիշեանց Տ. Գալիք, ի Տփլիս:

Գալիպոլեանց Տ. շարապետ Գարեան, յԱգուլիս:

Գրանիւղեան Տ. Եւայի, յԵաշ:

Եգեանց Նիկողոս Աստիքեան, յԱժտոքիս:

Եղիկեանց Պ. Մկրտիչ, ի Շամախի:

Եռասոփեան Յովսէփ Չելեպի, ի Փարիզ:

Եռասոփեան Տ. Տիգրան, ի Կ. Պոլիս:

Երամ Տ. Պողոս Մ. Աարգիս, ի Կէլիկ:

Երամեան Գեորգ Պէյ, ի Կ. Պոլիս:

Երամեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պոլիս:

Երկանեան Պ. Յոնէրոս, ի Կ. Պոլիս:

Երկանեան Տ. Նիկողոս, ի Կ. Պոլիս:

Երկինեանց Տ. Մկրտիչ զարմապետ, ի Ս. Էջմիածին:

Զափրազեանց Տ. Թորոս, ի Տփլիս:

Զոհրապետ Տ. Մովսէս, ի Շամախի:

Զոհրապետեանց Տ. Կարապետ Յարութիւնեան, ի Տփլիս:

Զորիկեան Տ. Թաւատուր, ի Կ. Պոլիս:

Զորապետ Տ. Նիկողոս, ի Կ. Պոլիս:

Էլարեանց Տ. Աղապետ Մովսէփ շօր-Մարքի, ի Մոսքուս:

Էլիկիզեանց Տ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս:

Էմիրեան Տ. Պետրոս քանանայ, ի Սարատու:

Էնկիւրեան Պ. Յովնաննէս, ի Փարիզ:

Էնֆիանեանց Կատարինէ տիփին, ի Տփլիս:

Էնֆիանեանց Տ. Անտիք, ի Տփլիս:

Էնֆիանեանց Տ. շամբարձում, ի Տփլիս:

Էրսիկեան Տ. Յարութիւն, ի Կ. Պոլիս:

Ընթերցասիրաց ընկերորդին, ի Թաւրիզ:

Թաւրիզեան Տ. Գեորգ բժիշկ, ի Կ. Պոլիս:

Թամաշեանց Տ. Յովն. Գարրիկեան, Տփլիս:

Թամաշեանց Տ. Ջաքարիս Գարրիկեան, ի Տփլիս:

Թայիլեանց Տ. Աղբաւոր, ի Տփլիս:

Թանգարան Ազգային, ի Նիկոմիդիա:

Թանգարան Վերմանուրեան, ի Կ. Պոլիս:

Թանգարան Վերմանուրեան սրբոց Յակոբեանց վանից յերուսաղեմ.

Թանգարանեանց Տ. Յովն. քանան. ի Լզար:

Թաւրիզեանց Տ. Աղբաւոր Անտիքեան, ի Շուշլի:

Թեմուրեանց Մնացական բժիշկ, ի Կանձակ:

Թերեզեան Տ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս:

Թիւրքեանեան Տ. Յովակիմ, ի Կ. Պոլիս:

Թիւրքեանեան Տ. Յովնաննէս, ի Փարիզ:

Թիւրքեանեան Տ. Բարսեղ, ի Կ. Պոլիս:

Թնկարեան Տ. Յակոբ, ի Լոնտոն:

Թովմատեան, ի Շամա:

Թօքարեան Տ. Մարտիրոս, ի Կ. Պոլիս:

Թօքարեան Տ. Ստեփան, ի Կ. Պոլիս:

Թեֆրուս, Վարձապետ Կոստանդնուսի:

Իգնատիոս Վ. Փոխանորդ պատրիարքի, ի Կ. Պոլիս:

Իգնատիոս Տ. Գրիգ. Յովնաննէսեան, ի Տփլիս:

Իգնատիոս Տ. Յովսէփ, ի Լզար. (Շօր):

Իսահակեանց Մովսէս Մակար. ի Լզար:

Իրիցեանց Տ. Գալիք Յովսէփեան, ի Տփլիս:

Իրիցեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պոլիս:

Լազարեան իշխան, ի Փերպոլիկ. (Շօր):

Լամարքի, ի Փարիզ:

Լանկուս, ի Փարիզ:

Լորիս-Միլիթեանց Տ. Արամատ, ի Փարիզ:

Լորիս-Միլիթեանց Տ. Յովն. ի Մոսքուս:

Խալաբեանց Տ. Բայիշի, ի Տփլիս:

Խանդամիրեանց Տ. Մարտիրոս, ի Շուշլի:

Խանդամիրեան Տ. Անտիք, ի Կ. Պոլիս:

Խաչատուրեան Տ. Կարապետ, ի Վեննա:

Խաչատուրեան Տ. Գրիգոր, ի Շուշլի:

Խաչիկեան Տ. Կարապետ, ի Ռոման:

Խաչիկեան Տ. Յովնաննէս, ի Կ. Պոլիս:

Խաչունեան Մանուկ Փիլիպոս, ի Պոլիս:

Խալաբեան Պ. Գրիգոր, յԱռաքազար:

Խալաբեան Պ. Ստեփան, ի Նիկոմիդիա:

Խալաբեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս:

Խերոզիեանց Տ. Գալիք, ի Տփլիս:

Խերոզիեանց Տ. Յովսէփ, ի Տփլիս:

Խիրքեան Տ. Յակոբ, ի Նոր Նախիջե.

Խիճեան Տ. Յովնաննէս, ի Կ. Պոլիս:

Խորասանեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս:

Խորասանեան Պետրոս Ամիրայ, ի Կ. Պ. Խորասան Տ. Գարրիկ, ի Կ. Պոլիս:

Խորասանեան Տ. ձիւան, ի Փարիզ:

Խորանեան Մկրտիչ Վարդապետ, ի Վան:

Խօնէկիւզեան Պ. Գրիգոր, ի Կ. Պոլիս:

Կարապետեան Տ. Անտիք, ի Շամա:

Կարինեանց Յակոբ զարմապետ, ի Տփլիս:

Կարսեան ար Թաթի, ի Փարիզ:

Կանսեղեանց Տ. Մկրտիչ Յարութիւնեան, ի Շուշլի:

Կեկիկեան Տ. Փիլիպոս, ի Կ. Պոլիս:

Կիւմիւշեան Տ. Գրիգորիկ, ի Կ. Պոլիս:

Կիւմիւշեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս:

Կիւմիւշեան Պ. Կրօնիգեան, ի Փարիզ:

Կողակեանց Տ. Միքայէլ, ի Տփլիս:

Կողակեանց Տ. Կարապ. Նոր Նախիջե.

Կոստանդեան Տ. Գրիգոր, ի Ջմիրտնիա:

Կրպեան Պ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս:

Կրճիկեան Տ. Անդրանիկ, ի Կ. Պոլիս:

Կրճիկեան Յակոբ Էփեսոսի, ի Փարիզ:

Կոյապետեան Տ. Գասպար, ի Պորուշան:

Կոյապետեան Տ. Բաշիկ, ի Ռոման:

Լալակիլեանց Գեորգ Թեոփիլեան, ի Տփլիս:

Լանան Տ. Նիկողոս, ի Կ. Պոլիս:

Լանի-Ջաքարեան Յովնաննէս, յՍՏՏՏՏ:

Լամանեան Տ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս:

Լարապետեան Առաքել Մօլբանեանց, ի Լզար:

Լամբարձումեան Տ. Առաքել, ի Կ. Պոլիս:

Լանթուրու. Տ. Յարութիւն, ի Վեննա:

Լարեան եւ Ընկերորդին, ի Մենքաբըր:

Լարեանց Պ. Նիկողոս, ի Փերպոլիկ:

Լեռակ շարապետ, իշխան Վրաց ի Տփլիս:

Լիարեան Տ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս:

Լիտանեան Տ. Վիլիս, ի Փարիզ: (Շօր):

Լովան Պ. Բաշիկ, ի Կ. Պոլիս:

Լազարեան Տ. Յար. Ազարեան, ի Շուշլի:

Լազարեան Մ. Տ. Թաւար, ի Նիկոմիդիա:

ձեղալիլեան Մկրտիչ Ամիրայ, ի Լոնտոն:

Մ Ա Ս Ե Ա Յ Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ա Ի Ե Տ Ա Բ Ե Բ Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

Հ Ա Յ Կ Ա Չ Ե Ա Ն Թ Ա Ն Գ Ա Բ Ա Ն .

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ի Հ Ա Յ Ո Յ

Թողք Վանական Արշարունոյ, Տեանի Միքայելի Վ. Չանկեան, Միսիքարեան Վեկեակոյ.
(Նարայարարիւն. Տես էջ 8. 29.)

Իսկ երբ յատուկ այն հաւատքին համար էր, որով Պետրոս կրնաւատայր Քրիստոսի քե՛քրիստոս էր Որդի Աստուծոյ, ապա աղաջանքն Քրիստոսի էր միայն առ այս, զի Պետրոս չկորսընցընէ ի սրտէ իւրմէ գնաւատն իւր, երեք անգամ ուրանալովն ի մատնութեան զիշերին : Եւ զայս ցոյց կուտայ Քրիստոս ըսելով. « Հաւատք քո. » զորք բառը *fn* կըլլայտնէ Պետրոսի յատուկ իւր ունեցած հաւատքը : Եւ այսպէս տասն եւ մէկ առաքեալքն ալ միապէս չգալկսեցան ի հաւատոցն

L'EGLISE ARMÉNIENNE.

Lettre intitulée : Vahan Archaroumi, par le R. P. Tchamtchian, Mékhitariste de Venise.

(Suite. Voir page 8. 29.)

Si le mot *foi* signifie seulement croyance de Pierre reconnaissant Jésus comme fils de Dieu, la prière de Jésus n'avait donc d'autre but que d'empêcher que le cœur de Pierre perdit la foi en le reniant à trois reprises, la nuit de la trahison. C'est ce que prouve d'ailleurs cette parole de Jésus : « *Ta foi,* » car le mot indique la propre foi de Pierre. Ainsi la foi des onze apôtres n'a pas également failli, cette foi qu'ils avaient professée par la bouche de Pierre, ainsi que l'écrit saint Jean

Քրիստոսի, զոր բերանովն Պետրոսի խոստովաներ էին, ինչպէս գրած է Յովնանու աւետարանին մէջը. « Եւ մէք հաւատացաք եւ ծանեաք երէ դու եւ Քրիստոսն Որդի Աստուծոյ : » *գերե* տասը առաքեալքն՝ միայն զայրակղեցան. իսկ Պետրոս բաց ի զայրակղելոյն նաեւ իրեք անգամ ուրացաւ եւ նշովեց զինքը, եւ երդուաւ թէ չեմ զխտեր զնա. բայց աղաչանօքն Քրիստոսի չպակասեցաւ ի հաւատոց, որպէս պակասեցաւ Յուդա մատնիչը: Վասն որոյ եւ յետ յարութեան *կենե* միապէս խոստովանեցան զՔրիստոս, եւ միապէս առին զՀոգին՝ սուրբ փշմամբն Քրիստոսի եւ զփականս արքայութեան՝ կապելոյ եւ արձակելոյ, եւ զկարգն առաքելական, եւ զպաշտօնն հովուութեան, քարոզել եւ ուսուցանել. եւ յարուր պնտակոսակի լրութեամբ պարգեւեաց զնոյն Հոգին Աստուծոյ, եւ զսխեղերս ամենայն աշակերտեցին ի հաւատս Քրիստոսի. շինեցին զեկեղեցիս եւ կացուցին զեպիսկոպոսունս. եւ քանանայս եւ հովիւս՝ հովուել զնոս տեսան :

Ի վեցերորդ մասին կրգրէ այսպէս. « Դենեք « թէ իր խօսքին *կորե* այն եօրը քանանները « Հայոց եկեղեցւոյն ճոռութիւնը շակեցին, ուղղա- « փառութիւն հաստատեցին, բայց որոյ հրամա- « նաւ, կամ ինչ արտօնութեամբ աս պաշտօնը « կրբանեցունեն կոր, որ այնչափ ժամանակաւ « հետացեալ եւ գատեալ եկեղեցւոյն հետ խառ- « նակցին կոր առանց ինչ զխտութեան սուրբ « արոտոյն. միքէ չէր պարտ առաքելական վի- « քարի մը որ փոխանորդ Հոռոմայու դրուած է, « գանձեք հերքելու ու ուղղափառութեան ուրա- « ցող ճանչնալու : » Հայոց եկեղեցին ի սկզբանէ անտի ուղղափառ հաւատքը հաստատուն ունի, ինչպէս յայտնի է իւր եկեղեցական գրոց մէջը. եւ ոչ թէ ետ ալժմ հաստատեցաւ : Նաեւ յայտնի է ամենեցուն որ ի սկզբանէ անտի կրնգովեր գժանան ետիքեւ, եւ հետեւապէս գնորին հաճախաները, թէ շփոթեալ մի բնութիւն ըսին ի Քրիստոս. ապա Հայոց եկեղեցին ի սկզբանէ անտի ետիքեւսին հետ իրօք կրնգովէ եղեր զԳեոսկորոս իբրեւ համախոհ նմին :

Անա կոստանդնուպոլսոյ երկրորդ տիեզերական ժողովը որ եղեւ առ Վիրգիլիոսիւ, զԹեոդորետոս կիւրենացին, եւ Իրաս եղեսացին յատուկ յանուանէ չնգովեցին, շափին անոնց գրուածքը կարդացին, եւ նշովեցին. չէ որ Թեոդորետոսն ալ եւ Իրասն ալ նշովեալ կրսեպոսին՝ որ նոյն

dans son Evangile : « Et nous avons cru, et nous avons reconnu que tu es le Christ, fils du Dieu vivant. » Car les dix apôtres ont été seulement scandalisés, tandis que Pierre, outre le scandale, a renié trois fois Jésus, et il s'est anathématisé et il a juré qu'il ne le connaissait pas. Cependant, à la prière de Jésus, sa foi n'a pas failli comme celle du traître Judas. Aussi, après la résurrection, ont-ils tous également confessé Jésus, ont-ils reçu tous également, par le souffle de Jésus-Christ, le Saint-Esprit et les clefs du royaume des Cieux, et le pouvoir de lier et de délier, et l'ordre apostolique, et la mission de paître le troupeau, de prêcher et d'enseigner; et tous, ayant été comblés entièrement des mêmes dons du Saint-Esprit le jour de la Pentecôte, ont également converti l'univers à la foi du Christ, et ils ont bâti des églises, et ordonné des évêques, des prêtres et des pasteurs pour diriger le troupeau du Seigneur.

Dans la sixième partie il dit : « Supposons que, « d'après ces paroles, ces sept prêtres aient réelle- « ment rectifié les erreurs de l'Eglise arménienne « et l'aient rétablie dans son orthodoxie; avec « quelle autorisation, en vertu de quel privilège « se sont-ils chargés de cette mission, et comment, « sans la connaissance du Saint-Siège, ont-ils « communié avec une Eglise qui en était séparée « depuis longtemps? N'était-il pas alors du devoir « du vicaire apostolique, représentant de Rome, « de les réfuter et de les déclarer apostats, et « retranchés de l'Eglise orthodoxe? » Dès son origine, l'Eglise arménienne a conservé inaltérable l'orthodoxie de sa foi, et il est faux de dire que c'est maintenant seulement que cette orthodoxie s'est rétablie. Tout le monde sait d'ailleurs que, dès le principe, elle a anathématisé l'infâme Eutychès, et, par suite, ses sectateurs égarés qui n'ont reconnu qu'une nature en Jésus-Christ. Ainsi donc, de tout temps, l'Eglise arménienne a, par le fait, anathématisé, avec Eutychès, Dioscore son partisan.

Le deuxième concile œcuménique de Constantinople, réuni sous Virgile, n'a pas anathématisé nominativement Thodoret de Cyr et Ibas d'Édesse, mais s'est contenté de lire et d'anathématiser leurs écrits. Théodoret et Ibas ne sont-ils pas par ce fait anathématisés? De même, l'Eglise arménienne,

աղանդն ունին : Այսպես Հայոց եկեղեցին գե-
տիքեք եւ անոր աղանդը եւ համախոնները
նզովելով, ուրեմն Պետկորոսն այ կրնգովիք
իրբե պաշտպան նորին :

Իսկ Սուրբ կրսեք զՊետկորոս զի հակառակ եւ-
տիքեայ կրնամարեք, ինչպես յԱսորոց ազգեն
լսեր էր. եւ այս էր միայն մոլորութիւն գործոյ : Իսկ
Քաղկեդոնի ժողովոյն դաւանութիւնը եւ Լեւոն
պապին տոմարը՝ Ասորոց համբաւոյն հաւատ
ընծայելով՝ կրնամարեք քե համաձայն են մոլոր-
ութեանն Նեստորի, եւ անոր համար նզովք կը
կարդար. եւ այս եւս է մոլորութիւն գործոյ : Այժմ
այն եօրն քանանայք պէշան ըրին ասոնց որպի-
սութիւնը. Պետկորոսի սուրբ ըսելը վերցաւ, եւ
Լեւոն պապին եւ Քաղկեդոնի ժողովոյն վրայի
նզովքը մեկ եղաւ. միք այս ի ներտիկոսութիւն
ի յուղղափառութիւն դառնայ է, որ խորամանկ
խաբէութեամբ նեաեւեցուցանել կուգէ ասկեց
ըսելով, քե « Հայոց եկեղեցւոյն ծուրիւնը շակե-
ցին, եւ ուղղափառութիւն հաստատեցին : »

Սնա Ստեփանոս 2 պապը զՓորմոզ պապը
բանադրեց. Յովնաննէս Թ՛ պապը շատագով եղաւ
Փորմոզ պապին, եւ անընդունելի *shji* վճռեց
այն բանադրանքը. յետոյ Սարգիս Ք պապը դեմ
կեցաւ այն վճռին որ Յովնաննէս պապը ըրեր էր,
եւ դարձեալ բանադրեց զՓորմոզ պապը, եւ
հրամայեաց որ նորէն ձեռնադրուին անոնք որ
Փորմոզ պապէն կարգ էին առեր. ինչպես փա-
փերուն պատմութեանը մեջ գրուած է : Եւ յիւնքի
մեկ պապը մեկայ պապին ըրած բանադրանքը
կաւրէ, եւ անոր վճիռը չի ընդունիր նե, *նեղիք*
երկուքէն մեկը կըսխալիկոր. հիմա պետք եղաւ
իրեն հարցունել, այն պապը ներտիկոս եղաւ
ըսենք, երբ մոլորութեամբ գործոյ սխալեցաւ
ըսենք :

Սրդ երբ այն սխալեալ պապը ներտիկոս
չսեպիլիր, ապա Հայոց ազգը ինչո՞ւ ներտիկոս
պիտի սեպուի՝ Լեւոն պապը կամ Քաղկեդոնի
ժողովքը նեստորական *shji* ներքելովք, որ ոչ
լատին լեզու զիտեր, եւ ոչ ուղիղ բարգմանութիւն
ունէր անոնց գործքերուն, եւ ոչ նոյն ժողովն
գրով խապար մը ունէր ինչպես ըլլալը. որ հին
սովորութիւն էր, երբ մեկ ազգէ մը հոն մարդ
չըլլար նե, ժողովքին որպիսութիւնը այն ազգին
կըզրէին : Նաեւ Զենոն կայսեր հրովարտակը
տեսնալով, որ առաջին երեք ժողովները միայն

en anathématisant Eutychès et sa secte, elle ana-
thématisait aussi Dioscore son défenseur.

Elle appelait Dioscore *saint*, parce qu'elle le
croyait opposé à Eutychès, d'après le dire de la
nation syrienne; c'était là seulement une *erreur
de fait*. De même, ajoutant foi aux assertions des
Syriens, elle avait cru la profession de foi du
Concile de Chalcédoine et la lettre du pape Léon
le Grand conformes à l'erreur de Nestorius; aussi
les avait-elle anathématisées : erreur de fait encore.
Mais depuis que ces sept prêtres ont fait connaître
à l'Eglise arménienne le véritable sens et de cette
profession de foi et de cette lettre, elle a cessé
d'appeler Dioscore *saint* et a levé l'anathème
contre le pape Léon et le Concile de Chalcédoine.
Peut-on appeler cet acte un retour de l'hérésie
à l'orthodoxie? ainsi que voudrait l'établir ce
propagandiste en disant artificieusement : Ils ont
rectifié les erreurs de l'Eglise arménienne et
rétabli l'orthodoxie.

Le pape Etienne VI a anathématisé le pape
Formose. Le pape Jean a soutenu ce dernier et
révoqué l'anathème. Puis est venu Serge III qui
a annulé cette décision et a anathématisé de
nouveau le pape Formose, ordonnant que tous
ceux qui avaient reçu les ordres sous son pon-
tificat soient ordonnés de nouveau, ainsi qu'il
est écrit dans l'*Histoire des Papes*. Or, de ces
deux papes, dont l'un lève l'anathème et annule
les décisions de l'autre, il en est certainement un
qui est dans l'erreur. Aussi nous lui demanderons
si, par là, ce pape est devenu hérétique ou s'il a
seulement failli par erreur de fait?

Or, si ce pape a failli et n'est cependant pas
considéré comme hérétique, pourquoi, pour avoir
réfuté le pape Léon et le Concile de Chalcédoine,
qu'elle croyait partisans de Nestorius, considérer
comme telle la nation arménienne, qui, ne con-
naissant pas la langue latine, ne pouvait se pro-
curer une traduction fidèle de leurs décisions, et
n'avait pas même obtenu une relation écrite de
ce concile, ainsi que l'exigeaient les anciens usages
de l'Eglise? Il n'est pas étonnant alors qu'en voyant
l'empereur Zénon reconnaître par decret les trois

կրնաստատեր, եւ Քաղկեդոնի ժողովը չտեսնայն կրնգովեր, Հայոց ազգն ալ այն տեսնալով, տոմարին ծուռ բարգմանութեանը նայելով, Ասորոց ջարախօսութեանը հաւատաց, զսաման ժողովոյն եւ զտոմարն նետորամիտ *skjh* հերքեց :

Երէ այդ գոյեճցին ըսէ *ff* ինչո՞ւ ջարախօսաց հաւատացիք, եւ քաջ քննութեամբ վերահասու ջեղար, ապաքեն յայտնի է ի բովանդակ պատմութեանց մերոց՝ որ այն ժամանակ Հայոց ազգը մեծ նեղութեան եւ պատերազմի մեջ էր, որ Պարսիկները զմեզ արեւապաշտ եւ հրապաշտ ընել կը ջանային. քննելու եւ տեղեկանալու *հիչ* ժամանակ ջուեկինք. *րսֆին* Հոռմայու արօրը ամեն կերպիւ հանգստութիւն ունի. ան ինչո՞ւ Հայոց ուղղափառութեան վերահասու ջրլար, եւ գոյեճցոց ջարախօսութեանը մօտիկ կընէ եւ կը հաւատայ : Եւ *չիւնֆի* Հայոց ազգը Քաղկեդոնի ժողովոյն եւ Լեւոն փափի վրայօք եղած դատումը այժմ շտկեց, ապա եւս առաւել կը պարտաւորի Հոռմայի արօրը՝ երէ Հայոց վրայօք ծուռ դատում ունի նէ շտկէ, եւ հրատարակէ. որովհետեւ կարողիկէ եկեղեցոյ գլխաւորն է, ասանկ *մասրսիսքերուն* հոգ տանել պարտաւոր է :

Նաեւ երէ անմիջապէս բուն ձեռագրէն տոմարին ճիշդ եւ անվրէպ բարգմանեալ բանքն, եոյն Քաղկեդոնի ժողովոյն մեջը եղեալ լի բիկեցի եւ պաղեստինացի եպիսկոպոսքն ջկրցան իսկոյն ողջմտութեան իմանալ, այլ տարակուսեցան, եւ ընդունել ջէին ուզեր. որոց համար երեսուն օր միջոց արուեցաւ որ քննեն, եւ ապա ընդունին. իսկ ապա ալթրինակ բարգմանութիւնը Հայոց ազգը տեսնալով եւ նետորամիտ կարծելով հերքեցին նէ, ինչ *րսզրլ* կուգայ. միքէ մօլորութիւն հաւատոյ էր այս՝ որ հերետիկոս կացուցանէ :

Ուստի խարզախօսութիւն եւ մեծ *հիլլիպագուրիւն* է՝ « Ծուռը շտկեցին. » ըսելով ի վերայ բերել, « Ուղղափառութիւն հաստատեցին. » *գերէ* ծուռը շտկեցին ըսելովը կընշանակէ քէ սխալեալ էին մօլորութեամբ գործոյ, եւ անկեց մալբերել եւ ըսել, ուղղափառութիւն հաստատեցին, կընշանակէ քէ սխալեալ էին մօլորութեամբ հաւատոյ :

premiers conciles, et, dès lors, anathématiser le Concile de Chalcédoine, trompé, en outre, par la fausse traduction de la lettre du pape Léon, la nation arménienne ait prêté l'oreille aux médisances des Syriens et ait rejeté les canons du concile, ainsi que la lettre du pape comme partageant l'erreur de Nestorius.

Ce propagandiste viendra nous dire : Pourquoi avez-vous écouté ces médisances? Pourquoi ne vous êtes-vous pas, par un examen sérieux, rendu compte et des décisions du concile et de la lettre du pape? — Ne savons-nous pas, par notre histoire, qu'à cette époque, la nation arménienne, accablée de calamités, avait, en outre, à soutenir une guerre formidable contre les Perses qui voulaient faire des Arméniens des adorateurs du soleil et du feu? Pouvions-nous nous livrer à cet examen? Le siège de Rome, au contraire, dans une parfaite tranquillité, n'aurait-il pas dû se rendre compte de l'orthodoxie des Arméniens, au lieu d'écouter les médisances des propagandistes et d'y ajouter foi? Mais comme depuis l'Église arménienne a rectifié le faux jugement qu'elle avait porté contre le concile de Chalcédoine et le pape Léon, l'Église de Rome, à plus forte raison, est tenue de modifier aussi la fausse opinion qu'elle peut avoir des Arméniens, et de la rétracter publiquement; car Rome est le siège de l'Église œcuménique, et doit s'occuper des questions de cette nature.

Et si les évêques d'Illyrie et de Palestine, avec une traduction fidèle de la lettre, faite d'après le manuscrit même, n'en ont pas saisi le véritable sens, dans le doute, refusant de l'accepter, ont obtenu un délai de trente jours pour l'étudier, que dire de la nation arménienne, qui, n'ayant qu'une tradition inexacte et la trouvant infectée des erreurs de Nestorius, n'a pas non plus voulu l'admettre? Quel reproche lui faire? Était-ce là une erreur de foi qui pût la rendre hérétique?

Ce n'est donc que par ruse, ce n'est que pour tromper qu'il dit : « Ils ont rectifié l'erreur » et qu'il ajoute : Et ils ont rétabli l'orthodoxie; » car dire qu'ils ont rectifié l'erreur implique seulement qu'ils avaient failli par erreur de fait, tandis que supposer et dire qu'ils ont rétabli l'orthodoxie, c'est les accuser d'avoir failli par erreur de foi.

Եւ այս իւր աստրեան կերպն է իտաքական եւ ծուռ. *qkerk* երկու տարբեր սեռը, որոց մէկն է գործոյ եւ մէկն հաւատոյ, մեկզմեկ կրիստոնէ եւ կըշփօրէ, որ ուղիղ տրամախօսութիւն չէ, այլ ծուռ եւ պատրողական : Լաքին դիցուք քէ անոր գրածին *kyork* այս եօրն քահանայք Հայոց եկեղեցւոյն ծուռութիւնը շտկեցին, եւ ուղղափառութիւն հաստատեցին. միքէ չէր արժան անկեց ետեւ Հայոց հետը հաղորդակցութիւն ընել : Իսկ երէ Հոռոմայու փոխանորդ դրուածը գանտք հերքէ, ինչ ուղղափառութեան ուրացող *shjsh* ճանչնանէ, միքէ իրաւամբ ըրած կըլլայ : Արդ երէ ուղղափառութիւն հաստատողը, եւ ուղղափառի հետ հաղորդակցողը ուրացող եւ հերետիկոս կըլլայ, ասոր ըսածին *kyork* ապա նա չարափառութիւն հաստատէ, եւ չարափառի հետ հաղորդակցի, *quhsh* այս մարդը ճշմարիտ հաւատացեալ եւ ուղղափառութիւն ընդունող կըլլայ :

Նաեւ առանց գիտութեան Հոռոմայ արոտոյն անոնք ուղղափառութիւն կը հաստատեն եւ անոնց հետ կը հաղորդակցին, ուրացող եւ հերետիկոս կըլլան : Ապա առաջին սուրբ հայրապետները, որ առաքելոց ժամանակէն սկսեալ մինչեւ ի Նիկիոյ ժողովը, այլ եւ այլ տեղ ժողովներ ըրին, ինչպէս յԱնտիոք ընդդէմ Պողոսի սամոսացւոյն յամի 265, եւ դարձեալ 272. եւ յԱնկիւրիա յամի 314, եւ ի Նեոկեսարիա յամի 315, եւ ի Լաուդիկէ յամի 320, մոլորութիւնները վերցուցին, ուղղափառութիւն հաստատեցին եւ անոնց հետ հաղորդեցան առանց ինչ գիտութեան Հոռոմայ արոտոյն : Ուրեմն այն ամենայն սուրբ հայրապետները հերետիկոս եւ ուրացող ուղղափառութեան եղան. եւ մինչեւ հիմա որ Հոռոմայու արոտը անհոգ է եղեր, կամ իր պարտաւորութիւնը չէ գիտցեր, եւ ջղատապարտեր են, *quark* ասկեց ետեւ անոր փոխանորդ դրուած Քորեսսին (1) գոչեճցոց վճռոյն *kyork* բող դատապարտէ գանտք :

Նաեւ ուղղափառ ազգք քեպետ աշխարհիւ եւ լեզուաւ եւ արարողութեամբ մեկզմեկէ բաժանեալ են, յսփին որովհետեւ մեկ հաւատք եւ մեկ սրբարար խորհուրդ ունին, մեկ եկեղեցի են ամենքն : Ապա պէտք է որ այդ գոյեճցին *shjsh*

Or, cette manière de s'exprimer est bien réellement fausse et trompeuse : car ces deux erreurs, l'une de fait, l'autre de foi, sont de genres bien différents ; et cependant il les confond, il n'en fait qu'une seule et même chose, ce qui loin d'être logique est le propre d'un esprit faux et trompeur. Mais admettons que, d'après ce qu'il écrit, ces prêtres aient rectifié l'erreur de l'Eglise arménienne, fallait-il dès lors n'avoir plus aucun rapport avec cette Eglise, et si le vicaire de Rome en rejette les membres comme il le ferait de ceux qui auraient abjuré l'orthodoxie, a-t-il en cela bien raison ? Si donc pour rétablir l'orthodoxie et communiquer avec un orthodoxe on devient apostat et hérétique, ainsi qu'il le dit, par contre, établir une hérésie et communiquer avec un hérétique, c'est devenir vrai fidèle et pratiquer l'orthodoxie.

Ceux qui, sans la connaissance de Rome, établissent l'orthodoxie et communiquent avec les orthodoxes deviennent donc par là apostats et hérétiques ? Ainsi les premiers saints patriarches qui, depuis les apôtres jusqu'au concile de Nicée, se sont réunis en divers lieux, comme par exemple à Antioche, contre Paul de Samothrace, en 265 et 272, à Angora, l'an 314, à Néocésarée, l'an 315, et à Laodicée, l'an 320, qui ont aboli des erreurs, établi l'orthodoxie et communiqué avec les orthodoxes sans la connaissance de Rome ; tous ces patriarches sont donc des hérétiques et ont donc renoncé à l'orthodoxie ! Si jusqu'à présent le siège de Rome est resté indifférent à ce sujet et a manqué à son devoir en ne les condamnant pas, que désormais au moins son vicaire apostolique, Mrg Coressi (1) les condamne, d'après la sentence des propagandistes. Mais alors pourquoi Rome est-elle restée indifférente à ce sujet ou pourquoi n'a-t-elle pas fait son devoir en les condamnant ? Que désormais au moins elle n'en ignore pas et qu'elle les condamne d'après la sentence du propagandiste.

Mais les nations orthodoxes, bien que séparées entr'elles par la langue, le rit, ayant toutes la même foi et toutes reconnaissant le même mystère de l'Eucharistie, ne font toutes qu'une même Eglise. Dès lors il faut que ce propagandiste ne

(1) Նոյն ժամանակի Կ. Պօլիս լատինացոց եպիսկոպոսն էր առաջնական փոխանորդ անուամբ : Գ. Վ. Ա.

(1) A cette époque, il était évêque des Latins à Constantinople sous le nom de vicaire apostolique. G. V. A.

մեկ ուղղափառ ազգի մը հետ ջնադորդակցի, *gherk* որին հետ հաղորդակցի նե, անոնց ամենուն հետ հաղորդ եղած կըլլայ. եւ այսպէս Հայոց եկեղեցոյն հետ հարկաւ հաղորդակից կը գտնուի. ուստի եւ իր դրութեանը *ghork* ուղղափառութեան ուրացող կըսեալուի :

Չայս ալ պետք եղաւ իրեն հարցընել. *անայս* Հոռոմայու արողը ծառիւն վերցընող եւ ուղղափառութիւն հաստատող մարդոց բշնամի է *մի*. *անայս* Աստուծոյ ուզած բանը՝ Հոռոմայու արողը ջուզելով՝ դեմ կը կենանայ *մի*. կարծեմ քե ուղղափառութեան հակառակ եւ բշնամի ջե *shj* կը պատասխանե : Սրդ եք այդպէս է, ապա ինչո՞ւ ուղղափառութիւն հաստատողները պիտի դատապարտե : Մենք ալ կը վկայենք քե Հոռոմատանկ անխելք բան ջըներ, *իլլա խոշրակնիլ* կըլլայ : եք Հոռոմայի փոխանորդին համար ջսեն նե, ան ալ գիտութեամբ եւ յօժարութեամբ ջըբաւ, գոյեճցի *մընափրխներուն* խօսքին խարուեցաւ. ջնդդեմ կանոնաց ջնդհանուր եկեղեցոյ այն բուղըր հանեց : Չայս գոյեճցիք ալ ի խղճե մտաց կըխօստովանին, ինչպէս իրենց հաւատարիմ մարդոցն ալ պարծընցեր են :

Նաեւ այդ գոյեճցին իր խելքին *ghork* Փեշախմայճեանին յայտարարութեանը ծուրը կը շտկեկոր, եւ ուղղափառութիւն կը հաստատե քեզի գրած բողբովը. *անայս* Հոռոմայու արողին հրամանաւ եւ գիտութեանմբն է, եք առանց անոր գիտութեանը եւ հրամանին է : եք Հոռոմայի հրամանաւն է, բող հրամանագիրը հրատարակե, մենք ալ անոր *ghork* խօսինք. ապա քե առանց անոր հրամանին է, ինչպէս որ կը կարծեմ, ապա իր գրածին *ghork* ներքեալ է, եւ ուղղափառութեան ուրացող :

Լաքին իր այնքան համարձակ եւ *ukryshup* գրելէն պետք է որ Հոռոմայէն ձեռքը հրամանագիր մը կամ *uklks* մը ունենայ. մանաւանդ քե այսպէս մեկ վճիռ մը. « Թէ մեկ քահանայ մը առանց իմ հրամանի եւ գիտութեանս քրիստոնեայ ազգի մը ծառիւնը շտկե, եւ ուղղափառութիւն հաստատե. եւ անոր հետ հաղորդակցի, ուղղափառութեան ուրացող *shj* ներքեալ եւ դատապարտեալ է : »

Հիմա կը զարմանայ այդ մարդը քե ինչ պետք է Հոռոմայէն *uklks* խնդրել. մեր գոյեճցի միսիոնարներուն ամեն մեկն ինքն իր գլխուն փափ է. մեր ամեն խօսքը սահման հաւատոյ է եւ կանոն

communiqué avec aucune nation orthodoxe, car il entrerait en rapport avec un des membres de l'une d'elles, il se trouverait par le fait même en rapport avec tous les membres de cette nation et, par suite, avec ceux de toutes les Eglises orthodoxes, donc aussi avec l'Eglise arménienne elle-même. Il devrait donc, d'après son propre système, être considéré comme ayant abjuré l'orthodoxie.

Autre chose encore à lui faire comprendre : La cour de Rome est-elle ennemie de ceux qui détruisent l'erreur et établissent l'orthodoxie ? S'oppose-t-elle à ce que Dieu veut ? Je pense qu'il répondra qu'elle n'est ni contraire ni opposée à l'orthodoxie. Or, s'il en est ainsi, pourquoi donc condamnerait-elle ceux qui l'établissent ? Nous aussi, nous rendons à Rome ce témoignage qu'elle ne commet pas une pareille sottise, mais, cependant, elle la permet avec plaisir. On dira que le vicaire apostolique de Rome n'a pas agi sciemment et avec connaissance de cause, qu'il s'est laissé tromper par ces brouillons de propagandistes, et sur leurs insinuations a publié cette lettre contre les règles de l'Eglise œcuménique. Les propagandistes eux mêmes en conviennent, puisqu'ils s'en sont vantés à leurs fidèles amis.

Et lui qui, de son chef, rectifie l'erreur du manifeste de M. Pechdimaldjian et rétablit l'orthodoxie par cette lettre qu'il vous écrit, agit-il ou non avec la connaissance et l'autorisation de Rome ? Si c'est d'après cette connaissance et cette autorisation, qu'il publie sa lettre de crédit et nous lui répondrons en conséquence. S'il en est autrement, comme je le crois, il se trouve donc lui-même, d'après son écrit, séparé de l'orthodoxie et apostat.

Mais pour attaquer aussi ardemment, il faut qu'il ait entre les mains une autorisation de la cour de Rome et même une espèce de sentence conçue à peu près en ces termes : « Un prêtre qui, sans ma connaissance et mon autorisation, aura rectifié l'erreur d'une nation chrétienne, l'aura rendue à l'orthodoxie et aura communiqué avec elle, sera rejeté du sein de l'orthodoxie, déclaré apostat et condamné comme tel ! »

Maintenant il s'étonne, cet homme, qu'il soit nécessaire de demander à Rome une lettre d'autorisation. « Chacun de nos missionnaires propagandistes est un pape en soi ; chacune de nos paroles

եկեղեցւոյ. ուզածնուս պէս *հեւ* կրճճուեմք *հեւ* կրհրատարակեմք, *վի հեւ* ճամբան կրգանանք՝ *իմասն* կրենեմք. *եկեր* ասանկ ըլլայը ջէք նաւատար նէ, այս եօրը քահանայից *մասշանարը* միտք բերէք:» (Տեսնաւ. Գ. էջ 243.) Հիմա *հիշ* ըսելիք չու նիմ, *լսիին հերպեր* որ մը կուգայ որ աս բաներուն բննող կըլլայ :

Նաև այդ խոռվասեր մարդը կամ գիտնալով *մախսու* ծուռ կըմեկնէ, կամ բանձր՝ օգիտութեամբ ծուռ կընասկընայ Փեշտիմալճեանին ըսելը. « Փռանկացեալ կարգաւորներ. » որ եւ յայտարարութեանը մեջ գրած էր թէ « Քանի մը *միսմիս* Փռանկացեալ կարգաւորներու խօսքով Հայոց եկեղեցւոյն ներձուածող եւ ներտախկոս *սեյի* բիր կընան : » *Ձերկ* այդ գոյեճցին կըզրէ այսպէս. « Այսինքն ըսել կուգէ թէ մեր եկեղեցին Փռանկ քահանաները չիճանչնար եւ կարհամարնէ : » Յիրաւի նոր հայերէն լեզու սովորող կընայ հասկընալ՝ թէ այլ է ըսել Փռանկ քահանայ, եւ այլ է ըսել Փռանկացեալ քահանայ. *զերկ* Փռանկ բառը կընշանակէ բուն Փռանկ, իսկ Փռանկացեալն կընշանակէ զայն որ ուրիշ ազգէ յետոյ եղեւ Փռանկ: Այսպէս Հոռոմն կընշանակէ բուն Հոռոմն. իսկ հոռոմացեալն՝ որ ուրիշ ազգէ դարձեր եղեր է Հոռոմ : Այսպէս կաղն է բնական *բոխալն*. եւ կաղացեալն է դիպուածով յետոյ եղեալն *բոխալ*, ասոնց պէս են խուլն եւ խլացեալն, սպիտակն եւ սպիտակացեալն, կալուղն եւ կակղացեալն, արդարն եւ արդարացեալն. ասանկ ալ անբիւ բառեր կան թէ ի մեր լեզուս եւ յօտար լեզուս : Ուստի յասելն Փեշտիմալճեանին « Փռանկացեալ գոյեճցի կարգաւորներ. » ցոյց կուտայ զայն *ախսարմա* քահանաները՝ որ իրենք բուն Հայոց ազգէն են, եւ յետոյ *գոնկիլիկնիլիշ* են եղեր. Հայոց եկեղեցւոյն բարեկարգ ծեսը եւ արարողութիւնները *թերկ* ընելով Փռանկաց ծեսին եւ արարողութեանը նեւեներ են, որ Ֆլորենցայու մեծ ժողովը՝ *մեկ* է ըրեր այսպիսի փոփոխութիւններ, եւ Բենեդիկտոս ԺԳ սրապը Հոռոմայու ժողովոյն հաւանութեամբը յատուկ կոնդակ հանեց՝ թէ « Ոչ ինչ է նորոգելի. » ամէն ազգ իր եկեղեցական ծեսը եւ արարողութիւնը չիփոխէ, այլ իր հին սովորութիւնը պահէ՝ որ հաւատոյ վնաս չունի: Ուրեմն այդ *ախսարմա* գոյեճցին երէ խղճմտանք չընէր նէ, *անկարս* քիչ մը ջանչնար որ կըզրէ այսպէս, թէ Փեշտիմալճեան

est un canon de foi, une règle de l'Eglise. Nous décidons, nous publions à notre guise ce que bon nous semble et comme bon nous semble, et nous trouvons les moyens de mener à bien ce que nous voulons. Si vous avez peine à le croire, souvenez-vous de l'affaire des sept prêtres.» (Voir 5e vol. p. 243.) Pour le moment je n'ai rien à dire: sans doute le jour viendra où quelqu'un voudra bien s'occuper d'examiner cette question.

Ce brouillon interprète mal, ou volontairement ou par pure ignorance; il comprend mal ces mots de Pechdimaldjian « *des prêtres latinisés.* » Dans ce manifeste, Pechdimaldjian dit: « D'après le récit de quelques prêtres latinisés, amis du désordre, il dénonce l'Eglise arménienne comme hérétique et schismatique »; car, s'écrie-t-il: « Il veut dire par là que notre Eglise ne reconnaît pas les prêtres latins et les méprise. » En vérité, quiconque commence les éléments de la langue arménienne comprendra sans peine qu'autre chose est dire: prêtres latins, et autre chose: prêtres latinisés. Etre latin signifie latin d'origine ou de nation, tandis que latinisé indique que l'on appartenait à une autre nation et que l'on est devenu latin; grec signifie vrai grec, et grecisé passé d'une autre nation à la nation grecque; même différence entre boiteux de naissance et devenu boiteux par accident; entre sourd et assourdi, blanc et blanchi, mou et amolli, juste et justifié, et ainsi d'une foule de mots analogues dans notre langue et dans les autres. Ainsi, Pechdimaldjian, en disant des prêtres propagandistes latinisés, veut donc faire voir que ces prêtres appartenaient à notre nation et se sont faits latins, rejetant les rites et les cérémonies de l'Eglise arménienne, pour suivre les cérémonies et les rites latins. Cependant ces changements ont été interdits par le concile de Florence; de même le pape Benoit XIV, d'après une décision du concile de Rome, a publié, à ce sujet, une bulle spéciale commençant par ces mots: « Rien n'est à renouveler »; dans laquelle il défend à toute nation de changer en rien les rites et cérémonies ecclésiastiques, et ordonne de conserver les anciennes coutumes qui ne sont pas contraires à la foi. Si donc ce propagandiste transfuge ne fait aucun cas de ces décisions, au moins devrait-il avoir honte d'écrire que Pechdimaldjian veut dire que: « Notre Eglise

ձեանք « Ըսել կուզէրք մեր եկեղեցին Ֆռանկ Հայոց եկեղեցին Ֆռանկ քահանայից խօսք չունի. քահանաները չիճանջնար եւ կարհամարհէ : » կրճանջնայ գանոնք եւ կրմեծարէ. այլ միայն այդ Ֆռանկացեայ *usurda* գոյեճցի քահանաները կարհամարհէ՝ իբրեւ *անասա* խարերայ, եւ խոռվարար, եւ ապստամբ յեկեղեցական կանոնաց, որ կըստառու իրեամեն ազգ իր եկեղեցական ծեսը պահել :

Գարձեայ կըզրէրք « Հարկատրուրիւն չունի Քորեսին անոնցմէ եկեղեցական կանոնները գիտնայու. այլ՝ քէ լաւ գիտէ : » Ապա Փեղշտիմալձեանը առաւել *հախը* է, եւ իրաւունք ունի որ կըմեղադրէ գՔորեսին. որովհետեւ Քորեսալի եպիսկոպոսը եկեղեցական կանոնները աղէկ գիտէր՝ որ առանց յայտնի ընելու գմոյրուրիւն եւ գնրեալկոսուրիւն այն եօրը քահանայից, եւ առաջարկելոյ նոցա, չէր կրնար անոնց *հախի* գեղըսել. ապա եւ մեծապէս սխալեցաւ որ ընդդէմ եկեղեցական կանոնաց այն եօրը քահանաները ուրացող ուղղափառուրեան կոչէր. *գերկ* երէ եկեղեցական կանոնները չիգիտնար նէ՝ շատ մեղադրելի չէր. ներելի տգիտուրեամբ սխալեայ կըլլար :

arménienne ne reconnaît pas les prêtres latins et les méprise. » L'Eglise arménienne n'a rien à dire contre les prêtres latins; au contraire, elle les reconnaît et les respecte. Seulement elle méprise ces transfuges, ces prêtres propagandistes latinisés, parce qu'ils sont trompeurs, hypocrites, brouillons et rebelles aux canons ecclésiastiques qui ordonnent à toutes les nations de conserver leurs rites.

Il dit encore : « Mgr Coressi, le vicaire apostolique, n'avait nullement besoin d'apprendre d'eux les canons ecclésiastiques; il les connaissait parfaitement. Pechdimaldjian n'en a que plus raison; il a d'autant plus droit de blâmer Mgr Coressi. Car puisqu'il connaissait les canons de l'Eglise, il savait fort bien qu'il n'était en droit de dire aucun mal des sept prêtres sans avoir démontré leur erreur, leur hérésie, et sans leur avoir fait part de ses observations. Il a donc grandement failli contre les canons ecclésiastiques en déclarant ces sept prêtres séparés de l'orthodoxie. S'il eût ignoré les canons, il serait moins blâmable; on n'aurait à lui reprocher qu'une ignorance excusable.

ՍԱՀՄԱՆՔ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՅՅՈՅ Ի ՌՈՒՍԻԱ.

(Շարայարուրիւն և Վերջ. Տես էջ 65)

ԳԼՈՒԹ Ժ.

ՔԱՀԱՆԱՅՅՈՅ ԵՒ ՈՐԻՇ ԵԿԵՂԵՅՅԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԷԼԻՅ ԹՈՇԱԿՆԻԸԸ, ԵՒ ԱՆՈՂՑ ԱՅԲՐՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀՈԳՍԲԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ.

ՃԻԷ.

Հայոց քահանաներուն եւ ուրիշ եկեղեցական պաշտօնեաներուն ապրուստը իրենց ժողովուրդներէն է :

ՃԻԸ.

Քահանայից եւ ուրիշ եկեղեցական պաշտօնեից ընդունած տուրքերը իրեք տեսակ կրնան ըլլալ. Ա., հաստատուն՝ որ պաշտօնի մտած ատեննին ժողովուրդը անոնց կըկապէ⁽¹⁾. Բ., այն տուրքերն որ հոգեւորական պաշտօնները կատարելու համար կընդունին. Գ., կամաւոր տուրքեր :

ՃԻԹ.

Հոգեւորական պաշտօնները կատարելու համար որոշուած տուրքերն ասոնք են : Ծննդաբերի վրայ աղօրք ընելու համար 10 քօփէք արծարի⁽²⁾ : տղայոց մկրտութեան համար 20, պսակի 40, ջափահասից քաղման 40, տղայոց 20 : Ապաշխարութեան կամ խոստովանութեան եւ հաղորդութեան խորհուրդները կատարելու համար, ամենեւին տուրք մը չարուիր : Խստիւ արգիլած է քահանայից եւ ուրիշ պաշտօնեից եկեղեցւոյ՝ այս յօդուածին մէջ նշանակուածէն աւելի տուրք ամենեւին չպահանջել որ եւ իցէ եղանակաւ :

ՃԻԿ.

Քահանայք եւ ուրիշ եկեղեցական պաշտօ-

(1) Մինչեւ ցայժմ սովորուրիւն չէ եղած եւ ոչ Ռուսաստանի ամեն տեղերը՝ այսպիսի հաստատուն բողակ մը կապելու եկեղեցականաց. ուստի եւ յաջորդ յօդուածին կարգադրութիւնը

գրեք ամենեւին չպահանջիր : Շատ փափաքելի է որ այս կարեւոր նիւրիս որ մը առաջ ասելի մտադրութիւն ըլլալի ի կողման վիճակաւոր Առաջնորդաց : (Մ. Թ. :)

(2) Գաղղ. սարկով՝ 40 հարիւրոց կամ *սակրիս* :

եայք թէ որ վերագրեալ ձեռ յօղուածին մէջ նշանակուած տուրքերը չընդունին, իրաւունք չունին եկեղեցական պաշտօն մը կատարելն ետ կենալու եւ կամ ուշացրնելու. միայն կրնան եպիսկոպոսական Ստեանէն խնդրել որ քաղաքական իշխանութեան ձեռքով այն տուրքը պահանջուի :

ձԼԱ.

Հոգեւորական պաշտամանց համար առնուած տուրքերը՝ քահանայից եւ ուրիշ եկեղեցական պաշտօնեկից մէջ կրամուին՝ ըստ սովորական կարգին որ մինչեւ հիմա պահուած է Հայոց եկեղեցւոյն մէջ :

ձԼԲ.

Էջմիածնայ վանքին մէջ ու Ռուսաստանի ամեն Առաջնորդարաններուն մէջ առանձին գանձանակներ կհաստատուին՝ քահանայից եւ ուրիշ եկեղեցական պաշտօնեկից այրիներուն ու որբերուն համար :

ձԼԳ.

Քահանայից եւ եկեղեցական պաշտօնեկից այրիներուն ու որբերուն հոգաբարձութեան արկղերը գլխաւորապէս բարեշարաց կամաւոր տուրքերովը կկեցուին : Անկեց ի գատ՝ իւրաքանչիւր վիճակաւոր Առաջնորդ տարուէ տարի իր վիճակին եկամուտներէն մաս մը կհանէ այն հոգաբարձութեան համար :

ձԼԴ.

Քահանայից եւ ուրիշ եկեղեցական պաշտօնեկից այրիներուն ու որբերուն հոգաբարձութեանը համար պէտք եղած տուրքերը կհաւաքուին՝ նախ գանձանակներով՝ որ կղրուին իւրաքանչիւր վիճակի եկեղեցիներուն մէջ՝ որոյ համար է արկղը, եւ երկրորդ՝ այս բանիս համար որոշուած գրքի մը մէջ ստորագրելով :

ձԼԵ.

Քահանայից ու պաշտօնեկից այրիներուն ու որբերուն համար եղած գանձանակներուն կառավարութիւնը կյանձնուի մասնաւոր Խնամակալներու՝ վիճակաւոր Առաջնորդին անմիջական տեսչութեանը տակ : Այս խնամակալները երեք հոգի են՝ վիճակին ամուսնացեալ եկեղեցականաց նախապատիւներէն ընտրուած՝ վիճակաւոր Առաջնորդին ձեռքովը : Անոնք այն բարեգործութիւնը կատարելն յանձն կտանուն առանց

ամենեւին վարձատրութիւն մը ընդունելու անոր համար :

ձԼԶ.

Խնամակալները կընդունին թէ գանձանակաց եւ թէ գրքերուն մէջ եղած դրամները, եւ անոնց ճիշդ հաշիւները կրնան :

ձԼԷ.

Խնամակալները իրենց դատողութեանն համեմատ՝ կորոշեն քահանայից ու պաշտօնեկից որբերուն ու այրիներուն տրուելու նպաստները. բայց առաջ ճիշդ քննութեամբ կստուգեն թէ անոնց ստոյգ պիտոյքը որչափ է, առանց ամենեւին աջառութեան կամ կուսակցութեան :

ձԼԸ.

Խնամակալները քահանայից ու պաշտօնեկից այրիներուն եւ որբերուն նպաստները որոշելու տեսն այս կանոնները պիտի պահեն .

Ա. Զանալ սահմանել տարեկան հաստատուն նպաստներ, զգուշանալով ըստ կարի մէկ անգամ մը միայն տրուած տուրքերէ :

Բ. Մէկ անգամով մը տրուած նպաստները մի եւ նոյն անձին տարին մէյմը միայն հաղորդել, եւ ոչ անկի :

Գ. Նպաստները սահմանել գլխաւորապէս, ա, այն այրիներուն ու որբերուն որ ամենեւին կարողութիւն չունենալով իրենք զիրենք կերակրելու, այնպիսի ազգականներ ալ չունին որ կարենան կամ յօժարին գանոնք պահելու. յ, այն այրիներուն որ աղքատ ըլլալէն ի գատ՝ շատ գաւկի ալ տեր են. եւ զ, անոնց որ ոչ ճնողք ունին եւ ոչ մօտիկ ազգական, ու որբ եւ աղքատ են :

Դ. Քահանայից եւ եկեղեցւոյ պաշտօնեկից այրիներուն նպաստ մատուցանել մինչեւ որ նորէն ամուսնանան, որբ աղջկանց՝ մինչեւ որ պակուին, իսկ որբ մանչերուն՝ մինչեւ որ յարբունս հասնին կամ եկեղեցական դպրատուն մտնեն :

ձԼԹ.

Խնամակալները ամէն ամիս կստուգեն արկղին վիճակը՝ եպիսկոպոսական Ստեանին անդամներէն մէկուն առջեւը, կամ ուրիշ անձի մը՝ որ նոյն Ստեանէն որոշուած կըլլայ :

ձԽ.

Երեք ամիսը մէյմը խնամակալները մանրա-

մասն տեղեկութիւն կուտան եպիսկոպոսական Ատենին՝ դրամական գումարին եկամուտներուն՝ ծախքին ու մնացորդին վրայ, տարւոյն վերջնայ հաշիւ իրենց ամեն գործողութեանցը համար :

ՃԽԱ.

Խնամակալաց դեմ եղած գանգատները իւրա-

քանչիւր վիճակի եպիսկոպոսական Ատենին կը տրուին :

Ստորագրեալ

Նախագահ Կայսերական Խորհրդարանին

ԿՈՄՍ ՆՈՎՈՍԻՅՈՎ. :

Հ Ա Յ Կ Ա Ջ Ե Ա Ն Ս ՈՒ Ր Հ Ա Ն Գ Ա Կ

Ի ՍՂԱԻ ՄԱՀ

ԱՐԲՈՒՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

ՊԵՐՃԱՊԱՏԻԻ Տ. ՆԻԿՈՂՈՍԻ ՊԱԼԵԱՆ,

ՅԻՇԱՏԱԿ ՏԻՈՒՐ.

Հոգոյս ի խոր ազդեան, Ոգիդ տխրական, եւ ի հիւստեամ բանիցս իմ վեր օգնական. Գնյդ նպաստիւք երկունք մտացս ցառալիք Առջեմ ծնունդ. զի եմ անգոր եւ ոչ ժիր: Տնոր ինձ ողբալ բզբարեւարն Արամեան, Չոր անորրոտունջ զոնեաց Պալեան Գերդաստան. Ա՛ն խորհրդոյս դատն յիշատակ տրամազգեաց Խռով. բզմիտս դրնե փականս իմ շրբանց: Իցէ՛ նդ սրտիս պարզեր լեզուս ապիկար՝ Ըզբաղցրագութ բարոյս Վեհիդ անվբբար. Չոյզ ընդ չքնաղ ձրիցն ազնիւ տիրանուեր Գորովաշարժ առնուլ աստե՛ն ի պատկից: Մշտագուարբ քաղցրիկ դիմացն գեղ ժրպիտ, Ազդեր հրճուանս յորբացելոց տրխուր սիրտ. եւ հայեցուած նեղիկն աչաց կարեկից Խօսեր զօգցես ի ներքս ի խոր դժբաղդից: Չեր բտ դիպաց՝ թե աուրս առատ բաշխեր յորդ, Թե աղքատին վշտաց լիներ բաժանորդ. Չի բանկազին կենաց նորին նեշտ արեւ. Յերկնից անշուշտ կարօտելոց էր պարգև: Իսկ բզմտացն փետմ հանճար եւ զկորով՝ Չոր համազգեացն էր նուիրեալ ի գորով. Ընդ պանծալի ճարտարութեանն զեղարուեստ Ո՞ ժառանգե առնուլ արդեօք ի գովեստ: Ընդ սիրասուն հարագասիցն՝ մինչ յաւարտ, Առաքինոյ չօր իւր էր տանն չքնաղ զարդ. Այլ այն գունակ մինչ բոյրեր գիւր շրջան, Ասո՞ղ՝ յանկարժ ճրագունք կենացն վաղ շիջան: Մապեա անա եւ ցորենոյն հասկ ատօք, Մինչ կոր լերկիւր պարարտ զանդին լրնու գոգ. Յայնժամ մանգաղ զօգցես անգութ սայրասուր Հնձե գորայն, ցօղունքն անդէն ալլին նուր: Տես սրտաշարժ ինձ տեսարան. զի եւ մինչ Վերնոյն ըզկամս բարօք գիտաց զոլ անջինջ, Գորովեցաւ անդ Անմեղին սիրտ անբիժ,

Չի չուե յաստեացս բողեալ ըզտեանկն ի բախիժ : Անդէն երդմներ գիւր ընտանիս բարեպաշտ, Առ տառապեալս միշտ կարեկից գոլ եւ հաշտ. Մինչդեռ անդուստ հրեշտակ գուարբ նուիրեր Առ Սիրելին ըզբերկրագեացն հրաւեր: « Աբի, ասե, ի նոր գնալ ի հանդես, « Անճան Աբբայն բարեացդ ըզգորժ շատ ետես. « Հրաւիրակիս կայ վե՛ն պատգամ եւ հրաման, « Վարել ըզքեզ յանձեռակերտն իւր խորան. « Թող աստ ապա ճարտարութեանց քոց շինուած « Քոյդ հանճարոյ կացցեն վրկալք. Դու գբո վարժ « Ազնիւ սրտիդ փութբա առնուլ ի յերկին. « Կամարդ անհիմն է զեղազոյն քան զեռօին » : Ընդ Չուարբնոյն ճախրե՛ նոզին յամպս ի վեր, Մինչ իւր Ծնողն ըզման նորին լայր կոծեր. Շոխիզն հարաւ. գոժեաց եւ ձայն տխրական, Հանգեաւ՝ ասե՛ն, Նիկողայոս վե՛ն Պալեան: Դու ինձ ներեա շիրմիդ կացեալ ատընբեր Ողբ սրտառուջ Հանգուցելոյդ տալ ի նուեր. եւ զի ինձ քնար ոչ պակասե տխրաձայն, Այերքն անա ընդ իս լացցեն զՔեզ համայն: Իսկ իմ մատունք բել անբզգայ հարցնն ոչ, Այլ քան ի քնար բոլ իմ սրտին ի խոռոջ՝ Չայն հնչեաց հառաչանաց. ունիմ լար, Չի տրամութեամբ աղիքս եղն ոլորեալ:

Յաշակերտաց Ուսումնարանի
Մայր-եկեղեցոյ
ԵՂԻՍՉԱՐ Մ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ.

16 մարտ. 1858 ի Կ. Պօլիս.
Ի Գում-Գալիու:

ՕՏԱՊԱՇԵԱՆ Տ. ԳԷՈՐԳ. — « Սերաստիայէն զրուած նամակները տրամութեամբ սրտի կը ծանուցանեն Սերաստիոյ Հայոց երեսելիներէն Օտապաշեան Մանուէի Տեսան Գեորգայ ցառալի մանր: Այս բարեյիշատակ անձը մեծ յարգ եւ համարում ստացած էր իր ազգօգուտ գործերովն ու աստուածահանոյ բարբարութիւններովը՝ որոց մեջ երախտագետ գովութեամբ կը լիշուի Սերաստիոյ մեջ յանուն սրբոց Թարգմանչաց կառուցեալ հոյակապ դպրոցը, որ ազգասեր հանգուցեալը իւր քսակէն

շինած է հարիւր հազար դուռուշէն աւելի ծախք ընելով, եւ անոր պայծառութեանն ու յարատեւ բարեկարգութեանը համար անդադար նպատակով: Ասկէց զատ վախճանելու ատենը տասն հազար դուռուշ այ նոյն քաղաքին մէջ հաստատուած Սենթբերինեան ուսումնասիրական ընկերութեանը շրնորհներ է կտակաւ. նմանապէս բոլոր վանօրէից եւ աղքատաց ալ առատաձեռն շնորհներ ըրեր է: Իւր ամենէն սիրելի փափաքը եկեղեցեաց եւ դպրատանց պայծառութիւնը եւ ուսմանց ծաղկիլը եղած էր. այս նպատակաւ իւր երեք եղբոր որդիներէն մէկը զՊ. Սերորէ Ռտապաշեան Փարիզի Հայկազեան վարժարանը խրկած էր, ուր մինչեւ հիմա կ'կենայ ուսմունք սովորելու եւ իր հանգուցեալ ձօրեղբորը բազմանքին համեմատ կատարեալ կրթութիւն ստանալու, որպէս զի օգտակար անդամ մը ըլլայ Ազգին եւ իւր բարեմամբս. զերդաստանին: Հանգուցեալ Մանտեսի Տէր Գեորգ իր խոնիմ եւ հանձարեղ վարուքը Սերաստիոյ բոլոր այլակրօն ընակէաց ալ մեծ կակիծ տուեր է: Վսեմափայլ կուսակալը յատկապէս հրաման ըրեր է մեծանաղես յուզարկաւորութիւն մը ընելու հանգուցելոյն, եւ մարմինը իւր պարտոխն անջեռն անցունելու որ վերջին անգամ տեսնէ զանիկայ:»

(ՄԱՍԵ.)

ՏԱՌՈՒՏԵԱՆ ԿԱՐՊԱՅԵՏ ԷՖԷՆՏԻ.— Գանուրի նաւարկութիւնը կանոնաօրէն յանձնարարական ժողովին Բ. Գրան կողմանէ անդամ Տառուտեան մեծարգոյ Կարապետ Էֆենտին՝ Աւստրիոյ, Պաիերի, եւ Վիլբրեմպերկի բազաւորաց կողմանէ հետեւեալ պատուանշաններն ընդունեցաւ. Աւստրիոյ՝ Փրանչիսկոս Յովսէփայ կարգին հրամանատարութեան պատուանշանը: Պաիերի բազին երրորդ պատուանշանը: Վիլբրեմպերկի բազին երրորդ պատուանշանը: (ՄԵՃՄՈՒՅՑ ՀԱՎԱՏԻՍ.)

ՏԱՌՈՒՏԵԱՆ ՏԱԿՈՒՐ ԷՖԷՆՏԻ, որ արքունի բժշկական զոյրօցին դասատուներէն մէկն է՝ չորրորդ կարգի Մեծիտիկ պատուանշանն ընդունեցաւ: (ԿՈՅՆ.)

ՄՈՒՏՈՎԱԼԱՔԻՌՈՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՔ. — Հետեւեալ նամակին մէջ ազնիւ գրողին ազգասիրական ոգին փայլելուն և տուած ազգային տեղեկութեանցը համար արժան կ'համարվմք մեր ընթերցողացը հաղորդել:

Դերագախա Աստուածարեալ Տեառն Տեառն Ամբոստայ Վարդապետի Գարխայեան Ազգասեր Սուրբ Հօր,
Մախր Սուրբ Աջոյն համբոյր խոնարհութեամբ:

Միջդեռ յամենայն ճշմարտասիրացն խմբից արժանագով դրօտատանաց եւ շնորհակալութեան բանք իբրոյ ի տառադան տառադանս յամենայն կողմանց մատուցանելին առ ճշմարտասեր Սուրբ Հարօղ ընդ մեծի եւ անընկճելի առաքինութեան եւ ազգասիրական ձեռոց հանդիսից, եւ անա յայնմնեալ եւ այսր համակրութիւն իմն զարմանասքանչ ճմլեցուցաներ եւ զիմ սիրտ կարօզին բերիլ ընդ ձեզ հոգեխառնիլ, եւ զսրտի իմոյ եւ զիմոցս հայրենակցաց խոնարհական մեծարանս լիասիրտ եւ վարերան շնորհապարտութեամբ եւ բարեմաղբութեամբ առ ոտս բարերար նահատակացդ Ազգիս սիրուել տարածել: Բայց սակայն եւ գլխովին յանձանօրից գոյով իմ անցեալ ի կարգ, զի մի ինչ գվայելութեամբ երեսեցայց անցեալ զանցեալ, յակամայից իմն հարկեցայ ընդ վարագորտաւ ունել թղսրտի իմոյ մինչեւ, ցայսօր գեռանդն բոցատիլայ ըստ զօգ հրոյն նեկեայ: Եւ անա աստանօր տեսցէ ինձ աշխարհ զանկեղծաւոր սիրոյ մագնիսական զօրութեանն նորասքանչ հանդեսար բեպեա եւ անձանօր յանձնէ եւ անարժան գլխովին շնաշխարհիկ ձեր սիրոյ, այստե ամենայնիւ խափան եւ ոչ մի ինչ

կարաց արգելու գղեմ ունել զմարդասիրութեան ձերոյ առ ի ընդատաշել կանխել, եւ իբրախոյս արժարձել սիրարօր կրիցս զգաժմանց ընդ ձեռն համբուրելի եւ անգին յիշատակի Տէրունեան մատենին զոր ընկալայ ձեռամբ յարգի Պարոն Գարբիէի Մտերեան: — Հայր իմ, Ազգասեր Սուրբ Հայր, անակունեցիլ այդ հանդիպումն Հայրենական ձեր սիրոյ՝ յազշութիւն կրեաց գմիսս զլխովին. եւ զիմըղ ինձ ննարաւոր ի բան եւ ի մելան զարժանաւորն երախտագետ մտօք յայտնել ձեզ շնորհապարտութիւն: Մատեանն սքանչելի, նոյն ինքն եւ եր իւրովն աստուածախօսիկ ոճիւ յարմարեցի: ձեզ շնորհակալութիւնս վայելուցս ընդ մեծի սիրոյ շնորհիլ: Կացցէ այն ուրեմն առ իս յորդոց յորդիս երկրպագելի սիրոյ պանծալի յիշատակ, եւ ես բուռն հարկեց խոնարհական մտօք բերիլ յազգարարութիւն լրոյ իրիք ցնձատիր բերեալ ամենայն Հայաստանից, որպէս եւ ձերոց իսկ ազգասեր սրտից:

Ազգաբն ճանաչէ Գերագաւորութիւն ձեր գևապելաշնորհ Սարգիս Սրբազանն Արքեպիսկոպոսն Անդրեանուպօլսոյ, զայն զոր յիշատակեալ էիք նաեւ ի մէջ պատուական Մատեաց Աղաւնոյ անցելոյ ամին. եւ զիտեմք նուաստեալ րէ ճանաչէք զնա, ըստ որում եւ նորին Սրբազնութիւնն բազում անգամ մեծաւ զովութեամբ յիշէր զցանկալի տեսութիւն ձեր վայելեալ ի Պատրիարքարանն Պօլսոյ: — Եւ անա քաղցր է ինձ ժանուցանել զանպայման ցնձութիւն եւ զգոծունակութիւն Հասարակութեան Հայոց Կանանգացս գմմանէ, եւ զերախտագիտութիւն նոցա ի դեմս Հայրախնամ հսկողութեան Ամենազատիւ Վեհափառ Սրբազան Պատրիարգին, եւ Ազգախնամ Գերագոյն եւ Հոգևոր ժողովոցն, զի յայս նուազ շնորհ արարին տարակացելոյ բանաւոր Հօտիս առժամանակեալ այցելութեամբ զայնպիսի ճշնարիտ եւ քաջ Հովիւ մի սլարգեալ: Որ հոգեզօսն եւ իմաստուն Հովութեամբն, այլ եւ վեհանձնական եւ միանգամայն եւս քաղցրաբարոյ գնացիւքն՝ սիրելիէ համօրէն Հայոց Մոլտովայաբոյ, եւ պատկառելի եւս օտար ազանց:

Սարգիս Սրբազանն ժամանեաց նմա ի քաղաքս մեր ի 15 անցելոյն յունուարի, ընդ հոգեծին որդոյ իւրում շնորհալիայ Տէր Մեսրոպ Վարդապետի, ժանուցանելոյ ձեզ Տիրացու Կարապետ Սարկաւազ անուամբ, եւ զրազիլ ի Պատրիարքարանն Պօլսոյ, զորոց առեալ զյուր ուրախաօր գայտեանն, երկուք ոմանք յերեսելեաց Ազգիս աուրբ յատաշ զիմաւորեցին զնոսա չորս ժամու ճանապարհաւ նեռի ի քաղաքես: Իսկ ապա յերկրորդում աուր լրտեսեալ զգալուստ նոցա՝ արտաքոյ քաղաքին ընդ առաջ ելին ամենայն ժողովուրդն առ հասարակ բազմութեամբ կառաց եւ նեծելոց, եւ նետիտոս գնացիւք: Ընդ որս եւ Ոստիկանութիւն քաղաքիս նեծելագօրօք ոմամք սլար արկեալ եւ սպասաւորեալ շուրջ գևառօք՝ Նորին Սրբազնութեանն՝ հանդարտ եւ հեղիկ ընթացիւք ամին զնա մինչեւ ի դուռն Մայր Եկեղեցոյ բակին:

Աստանօր յիջանել Սրբազանին ի կառացն, զիմաւորեալ զնա դատուն եկեղեցականաց համակ զգետաւորելոց՝ ընդ զղղղին բազմութեանն եւ նեջման ձայնի զանգակացն խառնեցան եւ քաղցրանուազ երգք մանկանց Գարդիին. եւ այսպէս հանդիսիւ եւ ուրախութեամբ բազմաւ մուծին զնա ի մէջ Տաճարին, ուրանօր համաօտ, բայց սրտաուղջ ատենաբանութեամբ եւ օրնութեամբ աւարտեալ զհանդէսն՝ եմուտ Սրբազանն յիւր պատրաստեալ օրեանն ի բակ եկեղեցոյն, ընդունել այցելութիւնս եւ յարգանաց շնորհաւորութիւնս յիւրաքանչիւր դասուց հանդիսականացն:

Յնա կատարելոյ այսմ այսպէս, ապա եւ Քաղաքապետ Իշխան քաղաքիս եւ Մեծապատիւ Հիւպատոսք Գաղղիոյ եւ Աւստրիոյ, որպէս եւ այլ բարձրաստիճան անձինք կկեալ ի շնորհաւորութիւն բարեմաման գայտեանն՝ Նորին Սրբազնութիւնն հանցեալ առ մէն մի ի նոցանէ կրբալ ի փոխազարձ այցելութիւն, եւ արժանավայել սրատուով ընկալալ յիւրա-

քանջիւրոցն . որով եւս քան զեւս յանկան փառք եւ պար-
ժանք Հայկազնիցս առաջի օտարաց :

Հայս օրինակ անա Սրբազանն նաեւ յառուրս լինելութեան
խորոյ յեաշ մայրաքաղաք՝ զնացեալ ի տեսութիւն Վսեմափայլ
Վօկօրխոս Պէյ Տեղակալ Իշխանի երկրիս, մեծաւ սիրով եւ յար-
զանօք ընկալաւ . եւ պատուեցաւ փոխադարձ ալցելութեամբ :

Նորին Սրբազնութիւնն բարեհաճեալ յայց ելանել նաեւ
աշակերտեալ մանկանց Ազգային դպրոցի քաղաքիս՝ ի 29
յունուարի ի ներկայութեան իւրում կատարեցաւ Հանդէս վե-
ցամսեալ Հարցաքննութեանն ի Հայկաբանութեան եւ յԱւստն
լեզուի, յորոյ աւարտելն՝ զեղեցիկ ատենարանելով ի վերայ
զիտութեան եւ առաքինութեան, արձակեաց զՀանդէսն քա-
ջալերելով եւ օրհնելով զնոզարարձօ . Իշխանսն եւ գնաւու-
ցիչս դպրոցին եւ զամենայն Հանդիսականս :

Ըստ այսմ նաեւ յեաշ եւ ի Ռօման ներկայ գտանելով նորին
Սրբազնութիւնն Հարցաքննութեան իւրաքանչիւր վարժա-
բանացն, եւ յամենայն ուսմանս արժանապէս յառաջադէմ
նանդիսացեալ աշակերտացն՝ մեծապէս զօնութեամբ լցին
զսիրտ գորովագութ Սուրբ Հօրն :

Առաքելաշառից Սրբազանն յետ մխիթարելոյ զժողովուրդ
քաղաքիս իւրովն մեղրածորան բանից քարոզութեամբ եւ
պէս պէս բարեկարգութեամբ զամիսս երկուս եւ կէս, ապա
յ2/14, ապրիլի ամսոյս նովին պատուով եւ նանդիսիս նանա-
պարնորդեաց աստի ի Սուչաւա քաղաք Պուզովինալու
ուրանօր նոյնպէս մեծաւ շքով եւ պատրաստութեամբ ընկա-
լաւ երկ ի Համազգեաց մերոց, եւ երկ յամենայն կարգէ Պաշ-
տօնից Կայսերական կառավարութեանն, ըստ նրամանին
Արքունի նետեւելոյ ի յանձնարարութենէ Պ. Պրոքշչի Աւստ-
րիական Գեապանին Պօլսոյ :

Տես անցուցանելոյ Նորին Սրբազնութեան ի Սուչաւա
զառուրս իրրեւ ննգեաասան, ապա ունի անդրէն դառնալ ընդ
այս ի Ռօման եւ ի Պաքով, եւ փութալ ժամանել ի Կալաց,
ի հիմնարկութիւն նորոզ շինելի Եկեղեցւոյն յանուն Ամենօրն-
նեալ Սուրբ Աստուածածնին :

Եւ անա զայստիկ ստոյգ տեղեկութիւն որդիապատկան
վատանութեամբ իրրեւ Հօր ճշմարտի եւ Ազգասիրի խոնար-
համտութեամբ մատուցանելով ձեզ՝ Գերապատիւ Տէր, խընդ-
րեմ ներողամիտ մարդասիրութեան ընդունիլ : Եւ երկ նաճոյ
ինչ բուխից Տէրութեանդ սրբազնութեամբ եւ կամ համառօ-
տելով ծանօթութիւն ինչ նազորդել ի սոցանէ կամ ոչ՝ ազգա-
սեր ընթերցողաց ձեռքերէն Հայաստանեայց , այն ի կամս
ողջամիտ դատողութեան ձերոյ մնայ ապաստան :

Իսկ եւ խոնարհեցուցեալ զգլուխ, եւ միանգամայն ընդ
Պ. Ստեփանի Պալասանեան Ազնիս սիրելոյն՝ մեծարանօք
համբոյր մատուցանելով ձեզ եւ Գերապատիւ Տ. Տ. Սարգիս
եւ Խորեն Վարդապետաց Ազգասեր Սուրբ Հարց մերոց՝
մնամ միշտ

Աստուածարեալ Սուրբ Հայրութեանդ

խորին երախտագիտութեամբ եւ ամենայն ակնածութեամբ
բարեկցապարտ եւ ամենախոնարհ ծառայ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ՅԱԿՈՎԷԼԱՆ

1858, Ապրիլի 7/19, ի Պօրիլան :

ԵԳԵՍԻՈՅ ՀԱՅԿԱԶՆԻՆԻ. — Գերապատիւ Իւրայել Վ.ին
խնամօքը՝ Եղեւիոյ մէջ Քրիստոսեան ազգային միարանեալ
նոր ընկերութիւն մը նաստատուեր է, որ եռանդուն ազգասի-
րութեամբ եւ զովելի միարանութեամբ Եղեւիոյ վարժարաննե-
րուն բարեկարգութեանն ու պայծառութեանը կը զբաղի :

ԳԵՐՁԱՆՅԻ ՀԱՅԿԱԶՆԻՆԻ. — Յարգոյ Թաղեոս Մ. Ս. Բազ-
րատունին Մախա լրագրոյն ուղղած բերբիւն մէջ կատեռէ որ
ուսումնասիրութեան սրայձառ արեգակը իր շառաւիղներովը

սկսեր է բաժանցել մինչեւ Հայաստանի խորերը : Գերջան
զաւատն ալ որ դարերէ ի վեր ազիտութեան խոր քնոյ մէջ կը-
ննջեր՝ սկսաւ սրափել, զովելի եռանդով մը վառուած իր կեն-
սական օգտին զարձուսել իր բոլոր ուշադրութիւնը, եւ անոնք
որ կարդան ինչ ընենք կըսէին՝ հիմա իրենց զաւակները ա-
ռանց բանական դաստիարակութեան չեն ուզեր մեծցնել :
Գերջանցիք իրենց արժանապատիւ առաջնորդ Առաքել Վ.ին
խնամոց ներքեւ վարժարան մը կառուցին, եւ ի նշան իրենց
կրօնասիրութեանը՝ խարխալեալ եկեղեցիներն վերանորոգեցին :

ՍԱՄՍՈՆԻ ՀԱՅԿԱԶՆԻՆԻ. — Սամսոնի անգղիական հիւպա-
տութի բարգձման մեծապատիւ Չաքարեան Տէր Սարգիս, Փա-
փագեան Տէր Գրիգորի եւ քանի մը հայ պատուաւոր վաճա-
ռականաց նետ մեկտեղ ասկէց վեց եօրն ամիս առաջ զեղեցիկ
դպրոց մը կառուցին ի կրթութիւն հայկազն մանկւոտն : Հա-
քարեան Տէր Սարգիսն ըրած ազգասիրական գործքերը եւ ու-
նեցած փոյրն եւ խնամքը բէ եկեղեցւոյն եւ բէ զպրոցին պայ-
ծառութեանը համար մեծ զովեստի է արժանաւոր :

ԲԱԲԵՐԳՈՒ Ի ՀԱՅԿԱԶՆԻՆԻ. — Պօլսոյ մէջ գտնուող պա-
տուաւոր Բարեկրցիք Յ դուռուշի տասն հազար անգորբազիր
տալել տալով մեծ եռանդով կաշխատին դրամագլուխ մը պա-
տրաստել՝ զոր պիտի գործածեն իրենց զաւառին Ս. Քրիստա-
փոր անուամբ վանքին մէջ վարժարան մը բանալու, ուր ջորս
կողմի զեղերեն ուսման յարմարութիւն ունեցող տղայք պիտի
առնուն ժողովն ու ընտիր վարժապետներու ձեռքը կրբել տան :
Տուսամք որ այս պատուաւոր հայրենասիրաց եռանդը զեղի-
ցիկ պտուղներով պսակուի :

ՀԱՅԿԱԻՆՆԻ ՆՈՐԱՅԻՆԻՏ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Վանէն զըր-
ւած նամակ մը լուր կուտայ բէ Վարազայ դիմացը Հայկառան
ըստած լեռը այս օրերս փորուելով Գազիկ Արժրուսի Թազա-
տրին տունը զտնուեր է բեւեռագիր հնութիւններով . եւ հիմա
լեռը փորելը կշարունակուի վսեմափայլ կուսակալին հսկո-
ղութեամբ : Առ այժմ գտնուածներն են՝ արքունի զանին
բեւեռզարմանալի հնութեամբ . արձան մը որ ոսկեձող կկար-
ծուի, եւ ուրիշ բաներ նեազնեաէ ելլելու վրայ են : (ՄԱՍՆԱ.)

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԵԱՅ ՄԷՋ ԵՐԳԵՃՈՆ ԳՈՐԾԱՅԵՒՈՒ ՎՐԱՅ.

Արգոյ Խմբագիր ՄԱՍՆԱՅ ԱՂԱՆԻՈՅ պատուական ամսագրին,
Իզմիր, 20 Ապրիլ 1858.

Արշալուսոյ 567 բիւին մէջ Երգեհոնի յորդորնեւ ընդհանուր
ազգայնոց ազգասիրական եռանդը զբգռուելով տղաչեցին մե-
զի, որ ասանկ ընտիր առաջարկութիւն մը Ազգային միւս լը-
րագրաց էջերուն մէջն ալ տեսնուի յաղագս ընդհանրական
տարածման : Ասոր համար մենք ալ համարձակեցանք այս
նամակը ձեզի յուղարկել, անկատկած յուսալով որ պատուա-
կան Աղանուոյ բեւեռուն վրայ տեղ մը կը գտնէ յարգոյ ընթեր-
ցողաց տեսնուելու :

Կեւ դարէ ի վեր է որ երբ Հայ մանկտին սկսաւ արբննալ
եւ զիտութեան յոյսն աչքերը խողոյել, ամենուն բերնն զը-
րերէ կը յտուեր. « ինչ կըլլայ մենք ալ եկեղեցիներ Երգեհոն
գործածենք փոխանակ ծնծղայի : » Բայց ինչ օգուտ որ սրա-
րօիչ արբիկի նման որ կը բոջտի եւ քիչ մը ատեն ծառերուն
վրայ կենալով վերտին կաներեւութանայ՝ այս խօսքն ալ
ասանկ կըտուեր, մեկ քանի վայրկեան խօսակցութեան նիւր
ու ատիւր կըլլար, ու ետք վերտին կաներեւութանար : Ասոր
երէ պատճառը փնտռելք կը գտնեմք որ Միարան Կառնու-
րեան պատասխարինն է : Երբեմն երբեմն զանազան գործերու
մէջ ազգասեր ոգի մը կը բունկի, կը բորբոքի, ամեն շանք ի
գործ կը դնէ, մեկը կը համոզէ, միւսը կը համոզէ, բայց ի գուր
որ ինքը միակ է :

Ասանկ ալ քանի քանի Ազգասեր անձեր եղան ազգիս մէջ
Երգեհոն նաստատելու համար, քանի քանի անձեր այս բանս
բազձացին եւ տակաւին կը բազձան, բայց ո՞վ անոնցմէ կըցաւ

իր բաղձանքին հասնի՛լ եւ ոչ մէկը մինչ ցայսօր. եւ արդեօր պատճառը ինչ է, Մխարան հաւանութեան պակասութիւնը:

Ասանկ ալ մենք ճիմակ կը ջանանք Հայոց եկեղեցիին մէջը Երզնէոն հաստատելու. « Մխարան հաւանութեան »: Մեր այս բաղձանքը Արշալուսի միջոցաւ հրատարակելով յայտնեցինք ազգիս, եւ որուն կողմանէ ընդհանօր լուսիբան մը տեսնելով (որ հաճութեան նշան է) քաջալերուեցանք եւ ուրիշ քազրաց մէջ ալ ուզեցինք զիտաւորութիւննիս զնել, որով եւ Ազգին կամքը հասկնալ:

Երբ մէկը Եւրոպական տաճար մը կը մտնէ ինչպէս չմիա-
նար անոնց վսեմ ժամերգութենէն, եւ ինչպէս ջերմութեամբ
բիւնը ջառնար Երզնէոնին հեշտ ներդաշնակութենէն: Եւրո-
պայ Հէկից Սինակովային մէջն անգամ Երզնէոն կը գործածին,

եւ մենք զեւ. սասնկ .....՞ ձայներով շարունակենք մեր եկեղե-
ցական ասմունքը:

Հին ժամանակը ինչ երաժշտական գործի որ կայ եղեր՝ գա-
նոնք գործածը են նախնիք եկեղեցական պաշտամանց մէջ,
ինչպէս ծնծղայն եւ այլն. ետքը երաժշտութեան արճեստը կա-
տարելագործուելով Երզնէոն հնարեցաւ, որ ծնծղայն անկի
զերպանց ըլլալով՝ հիմակ ալ պետք է զայն գործածենք:

Ի՛նչպէս պիտի պայծառանայ եւ վսեմնայ Հայոց եկեղեցա-
կան ասմունքը երբ մանկանց հեզ ու չափաւոր ձայներուն
հետ ընկերացեալ Երզնէոնով կատարուի Հայաստանեայց
պաշտամունքը:

Մնամ ձերում Յարգութեան,
նուսատ ծառայ
ԳԱՒՈՒՅՏ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՆ

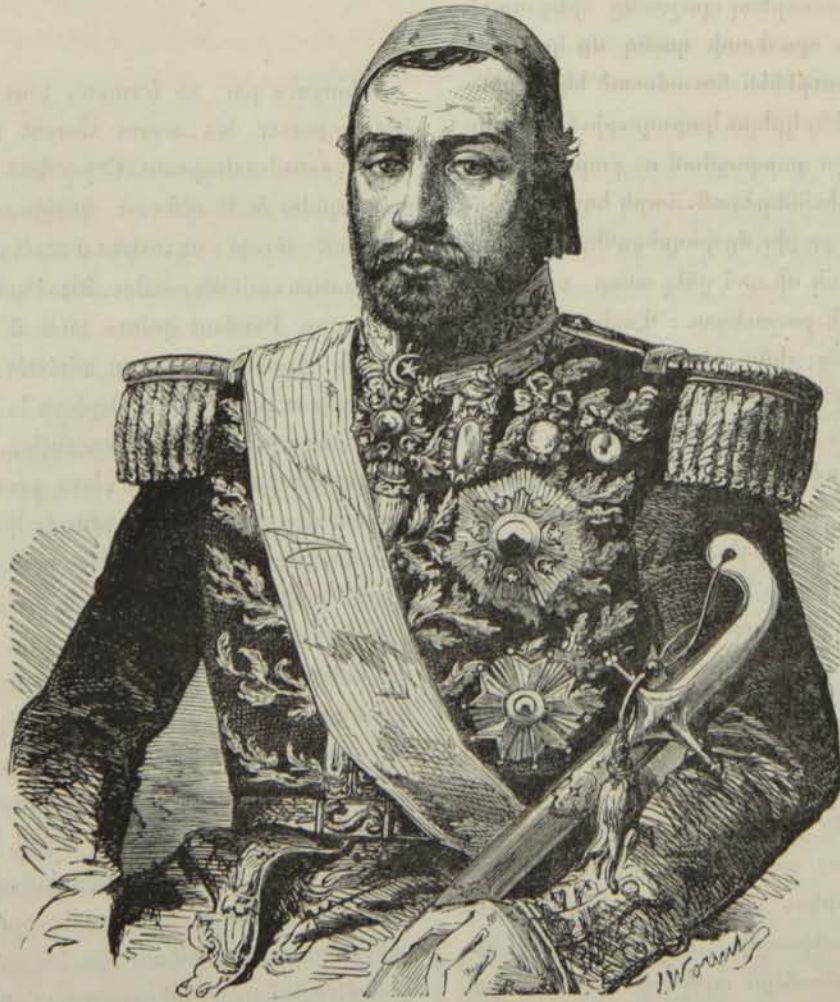
Հ Ա Ն Գ Ի Ս Ս Ր Ս Ն Ա Շ Խ Ս Ր Հ Ա Շ Է Ն Մ Ս Ր Գ Կ Ա Ն

Հ Ա Ս Ա Ն Ռ Ի Չ Ա Փ Ա Շ Ա .

HASSAN-RIZA PACHA.

Հասան Ռիզա փաշան ծնաւ 1812ին: Արքունեաց
մէջ մեծնալով՝ շուտով իւր կատարելութիւնները Սուլ-

Hassan-Riza Pacha naquit en 1812. Elevé dans le
palais, il ne tarda pas à se faire remarquer par le

Հ Ա Ս Ա Ն Ռ Ի Չ Ա Փ Ա Շ Ա . — HASSAN RIZA PACHA.

բան Մահմուտին ճանչցունել տուաւ, որ անոր այժ-
խոյժ բնութեանը մէջ մտնելով գուշակեց ու տեսաւ այն
մարդն՝ որ Էտրէրը գործի մէջ մեծ գործունեւութիւն

sultan Mahmoud. Devinant dans cette nature vive
l'homme qui, plus tard, parvenu aux affaires, devait
y déployer une si grande activité, ce souverain l'éleva,

պիտի բանեցրնէր . 1828ին զինքը սենեկապանութեան պաշտօնին հասուց, եւ քիչ ժամանակէն առանց մանուկ հասակին հայելու՝ առաջին սենեկապետ անուանեց : Այս դժուարին պաշտօնները տարնըմէկ տարի կատարեց Ռիզա, եւ զիստա իւր տիրոջը անբերի վըստահութեանն ու պաշտօնակցացը համարման ինքզինքը արժանի ընել : Ուստի եւ 1859ին Էրբոր Ապտիւլ-Մեհիտ բազաւորեց, զինքը մարաշախտ արքունեաց անուանեց . եւ հետզհետեւ հրամանատար կայսերական բիկնապահաց եւ ոստիկան պատերազմի : Այս մեծ պաշտօններու մէջ իւր կարգադիր հանձարն Էրեւան էլաւ : Ինքն էր որ ամենէն աւելի իւր ուղղազատ ու հաստատուն մտքովը կնկապընար ու ի գործ կղներ իւր բազաւորին բարեկարգութեան խորհուրդները . Երեք տարուան մէջ բոլորովին կարգաւորեց զօրքն եւ հինգ գնդի բաժնեց, որոնք միշտ կազմ եւ պատրաստ էին կայսերութեան ճր եւ իցէ կողմն հասնելու : Սահմանեց որ զինուորքը վիճակաւ ընտրուին, զինուորական պարտաւորեալ պաշտօնը հինգ տարի որոշեց, եւ զօրաւոր պահեստի գունդ մը կազմեց :

Իւր հաստատամտութենէն նուաճուած էկան զինուորագրեցան բոլոր զէնք կրելու կարողութիւն ունեցող մարդիկ : Սակալն այս զարգացման ու բարեկարգութեանց դեմտոգոնութիւններ էլան . հարկ էլաւ յառաջադիմութեան ընթացքը քիչ մը դադրեցընել , եւ Ռիզա վաշան առ ժամամակ մի գոն ընել անոր, որ տասնըհինգ ամիս գործքէ քաշուեցաւ : Վաճառակաճութեան եւ հասարակաց, շինուածոց ոստիկանութեան հասնելով, անոր մէջ էսա իւր խելքն ու գործունեութիւնը ցուցուց Ռիզա : Իրեն բոլորովին նոր Էդոմ նիւրին մէջ ալ շուտով առաջին կարգի օրհնագիտաց աստիճանն հասաւ, եւ Տանկաստանի վաճառակաճութեան օրինաց զիրքը պարգեւեց : Նորէն պատերազմի ոստիկան անուանեցաւ եւ սկսած զինուորական բարեկարգութիւնները տարուան մը մէջ շատ առաջ տարաւ, մինչեւ որ Գանութեան իշխանութեանց դժուարութիւնները դուրս էլան : Պուրսայի ու Սելանիկի կուսակալ կարգուելով, տարի մը կառավարեց այն գաւառը . եւ Էրբոր անճնական առողջութեանը համար հարկադրեցաւ քիչ մը քաշուիլ հանգըլի, հետը տարաւ բոլոր տեղացոց ցաւը : 1854ին մեծ ծովակալ անուանեցաւ, եւ Էրկու ամիս ետքը Էրբորդ անգամ ոստիկան պատերազմի, եւ զօրաց բարեկեցութեանը տարած խնամօքն այնչափ սիրելի էլաւ անոնց, որ շատ պարագաներու մէջ իբրեւ իրենց բարեբարը իւր անունը հռչակեցին, եւ մասնաւոր կերպով Նուսայի մէջ յորտ Ռակիանի եւ Սենր-Առնոյ մարաշախտին առջեւ : Նորէն գործքէ հեռացաւ,

en 1828, à la dignité de chambellan et bientôt, malgré sa jeunesse, à celle de premier chambellan. Pendant les onze années qu'il remplit ces fonctions délicates, Riza Pacha sut mériter la confiance entière de son maître et la considération de ses collègues. Aussi, quand, en 1839, Abdul-Medjid fut élevé à l'empire, il le nomma maréchal du palais, puis successivement, commandant en chef de la garde impériale et ministre de la guerre. C'est dans ces importantes fonctions que son génie ordonnateur se révéla tout entier. Ses vues droites et positives le rendaient plus propre que tout autre à saisir et à mettre à exécution les plans de réforme de son souverain. En trois ans, il organisa l'armée ; il la divisa en cinq corps toujours prêts à se porter sur les différents points de l'empire. Il institua le tirage au sort, fixa à cinq années la durée obligatoire du service militaire et établit une réserve considérable.

Subjugués par sa fermeté, tous les hommes en état de porter les armes vinrent sans murmurer se ranger sous les drapeaux. Cependant, au milieu des progrès rapides de la réforme, quelques mécontentements se manifestèrent ; un instant d'arrêt dans cette voie d'amélioration était nécessaire. Riza Pacha fut sacrifié pour un temps. Pendant quinze mois il resta éloigné des affaires. Appelé ensuite au ministère du commerce et des travaux publics, il y déploya la même intelligence et la même promptitude d'exécution. Dans une matière si nouvelle pour lui, il s'éleva presque aussitôt à la hauteur des publicistes les plus éminents et dota la Turquie du code de commerce. De nouveau ministre de la guerre pendant une année, il fut à même de mettre à profit l'organisation militaire qu'il avait créée quand des difficultés survinrent au sujet des Principautés Danubiennes. Il n'en fut pas moins destitué de ses fonctions et envoyé comme gouverneur à Brousse et Salonique. Pendant un an il administra cette province, et, quand sa santé le força de prendre du repos, il emporta dans sa retraite les regrets des populations. Nommé grand amiral en 1854 et deux mois après ministre de la guerre pour la troisième fois, les soins qu'il apporta au bien-être de l'armée lui gagnèrent l'affection des troupes, dont les acclamations le proclamèrent leur bienfaiteur en tant de circonstances et entre autres à Choumla en présence de lord Raglan et du maréchal de Saint-Arnaud. Éloigné de nouveau des affaires, rappelé et écarté

դարձեալ կանչուեցաւ. և քաղաքական դժուարութեանց համար վերստին պաշտօնէն ձգուեցաւ. բայց պատերազմի ոստիկանութեան մէջ այնչափ արդիւնք ցուցուցեր էր որ դիւրին չէր իրեն արժանի յաջորդ գտնել. ուստի և հինգերորդ անգամ Սերասրերութեան պատիւն ամբարձաւ, և մինչեւ ցայսօր իւր պաշտօնը կվարէ : Եռանդուն հայրենասիրութեամբ մշտավատ կենաց օգտուեալ ընթացքը կշարունակէ մեծանուն Ռիզա փաշա, և սկսած բարեկարգութիւններն օր ըստօրէ յառաջ կտանի նոյն գործունէութեամբ, նոյն կորովով և արագութեամբ իբրեւ թէ դարձեալ երիտա սարգական հասակին մէջ ըլլար, և արժանի կըլլայ մեծապէս իւր ազնուամիտ բագաւորին վստահութեանը, որ ոչ էրբէք վրայէն պակած է :

encore, à la suite de difficultés diplomatiques, l'importance qu'il avait donnée au ministère de la guerre était trop grande pour qu'on pût facilement lui trouver un successeur. Aussi fut-il, pour la cinquième fois, promu au séraskiérat, dont il exerce encore aujourd'hui les fonctions. Toujours animé du plus ardent patriotisme, il poursuit une carrière si bien remplie en consolidant de jour en jour l'œuvre de réforme qu'il a si promptement accomplie et en justifiant ainsi de plus en plus par la même activité, la même énergie, la même promptitude d'exécution que dans ses jeunes années, la confiance que n'a jamais cessé de lui témoigner son noble souverain.

Կ Ե Ն Յ Ա Ղ Օ Գ Ո Ւ Տ Բ Ա Ն Ք

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ.

Ք.

Գարձընէնք աջբերնիս երկրիս վրայի բոյսերուն ու տունկերուն՝ և գարմանանք : Արդարեւ գարմանայի բաներ են այն բոյսերն, որ իրենց պտուղներովը զնէղ կսնուցանեն, ծարաւնիդ կանցընեն, գեղեցիկ տերեւներով գլուխնիդ շուք կընեն, գետինը կանաչ գորգով մը կպատեն, ուր աջբերնիդ կերբան կը կնանգջին ու կգուարձանան : Դիտեցէք անտարբեր աջօր էրէ կընար, սա ծաղկըներն որ կարիլ մը ցողով ու արեւուն ձառագայրովը կբուսնին, ցօղին գովութիւնը և արեւուն սլայծառութիւնը վրանին ունենալով, որ փայլվելու համար կարբըննան և ննջելու համար թերթերնին տերեւնին կամփոփեն, լուսով կգուարբանան կբացուին, և փոքորկին թիջ մը սաստիկ փչած բամիովը կբարշամին կմեռնին. մեր կենացը տրտմայի օրինակ. այսպէս վշտաց կամ հիւանդութեան թերեւ հողմովը մեր կեանքն ալ կը բարշամի կանցնի : Այս գոյնգոյն ծաղկըները ազնիւ շղաշատեռ մի են գոր աջ Տեառն երկրիս վրայ տարածած է. բարակաման ասղնէգործ մի է գոր դարերը կարող չեն մաշեցընել, այն դարերն որ հոյակապ Բարեկունը փոշոյ մէջ բաղեցին, հրաշակերտ Անին կոյտ անբակաց դարձուցին և հինաւորց Հոռովմայ գօրութիւնը խորտակեցին : Ո՛րչափ ալ ստեղ նայինք այս բնութեան տեսարաններուն վրայ՝ դարձեալ նոր ու գարմանայու արժանի բաներ կտեսնենք, և անոնք շատ անգամ սրտերնուս մէջ մեր մանկութեան յիշա-

տակներն արբընցընելով քաղցր ուրախութիւն մը, անմեղութեան ու երջանկութեան համը կուտան մեզ :

Ինչէր կան ըսելու նաեւ կենդանեաց վրայ, անոնց կազմութեանը, յատկութեանցը, բնական ազդեցութեանը, բնաորութեանցը, սովորութեանցն ու գործոցը, ևս և մեջերնէն անոնց վրայ որ իրենց սաստիկ փոքրկութեամբը գրեթէ աչքի ալ չեն էրեւար : Դիտէք արդէօք կարիլ մի շրոյն մէջ ճրջափ պզտիկ անասնիկներ կան. այնչափ որ քանի մը միլիոն մեկտեղ զգով՝ հազիւ կբնան առաջի մը հատին մեծութիւնն ունենալ. և սակայն այս ամենափոքրիկ արարածներն ալ իրենց համար ունին ջղեր, էրակներ, և շարժելու՝ սնունդ առնելու, անելու գործարաններ. ունին նաեւ իրենց համար սեր, ատելութիւն և մասնաւոր սովորութիւններ : Այս խտտաճարակ և մասկեր կենդանիք ալ իրենց Հայոց — Զորերն ունին, ուր Հայկեր ու Ներբովներ ստեղայի արխանանդ պատերազմներով իրարու կյաղրեն :

Գարձընէնք աջբերնիս պողիպողներուն՝ այսինքն Ովկիանոսի այն կենդանի ծաղկանց վրայ, որ նրբաբէլ բէնէզի ու գունազեղ նկարներու պէս սկաւառակաճեւ, հովանաբաճեւ ու ցցունաճեւ կբացուին : Դիտեցէք մեկ մը բազմարխ կակղամիս կենդանիները, տեսք վրանին ինչ գեղեցիկ ձեւեր ու գոյներ ունին, որ ոչ մեր ձարտարները կարող են այնպիսի վայելուչ բաներ շինել, ոչ ոսկերիչք այնպիսի գարդեր գործել,

Եւ ոչ նկարիչք այնպէս լուսոյ զարմանալի Երեւոյրներ ձեւացընել : Քննեցէք սարդի ոստայնը կամ մամուկը , որուն արտաքին տեսքէն կխորշիք ու ձարտարութեանը վրայ կգարմանար . բնեցէք նաեւ այն միջատներն որ գեղեցիկ պատմութեաններ , կապտագոյն բիկնոցներ , ծիրանեգոյն վերարկուներ , ճառագայրարձակ գէնքեր գրաններ , ոսկիէ՛ շափաղայէ ու գմբուխտե գարգմանակներ (սօրդուճ) ունին . մի՛ մոռնար նաեւ թիբեռնիկները , մեղուններն ու մըշխանները , այն բերեւընքաց Եւ աշխատասէր ժողովուրդները , որոց բեւերն մեր Արեւելքի երկրքին պէս բոցագոյն են , ինչ ձարտարութեամբ ու աշխատանքով կապրին ու քաղցրաբոյր հոտեր ձծելով կմեռնին :

Աւելի ալ բարձր էլլենք . օդոյն զարմանալի բնակիչներէն վեր , բարձրաբախչ արծուէն՝ մինչեւ փոքրիկ գեղավիտտուր բոջնաճանճը որ կարծես թէ գեղանշոյլ լուսոյ ճառագայրներով , ծաղկանց բերքերով ու զարնան շնչովը շինուած է . ընտանի ու վայրենի կենդանիներէն վեր՝ որք թեպէտ կազմութեամբ մարմնոց թիչ շատ մեզի կնմանին , բայց մեզի ծառայելու համար ստեղծուած են . էլլենք ասոնցմէ ալ վեր , գտներ մարդ ըսուած արարածը , այն հրաշալիքը որ ամեն օր տեսնելնուս համար մեզի մեծ բան չբեւնար . մեկ մը մարմնոյն զարմանալի կազմութիւնը դիտենք , յորում ոսկորներն սրանչելի մեքենական օրինօք շարուած գետեղուած են , յորում ջղերն ու զնդերքը (սինիլի էր) արագ՝ անվրէպ , բազմատեսակ պաշտօններ ու գործեր կկատարեն : Տեսէք սա կաւը որ տկար՝ վայելուչ ու միանգամայն գորաւոր շենքի մը պէս կանգնած՝ շունչ կառնէ կուտայ , անդադար կենդանութիւն ձծելով կըտարնայ , կենդանի օրեւան մի է , մեջը հոգի մը կբնակի . անիկա է մարդ ըսուածը . աշուրներովը տիեզերքը կջափէ ու կկշռէ . մտածմունքը անոր ձակտին վրայ կբազմի . երեսին վրայ ծաղկած ժպտալ երկնային քաղցրութեան մը պէս դիմացիներն սիրալ կափովէ . ձեռուրները կերկրնցընէ ու մեջէն հրամաններ կբափին . չորս դին անյայտ ու վսեմ բան մը կճառագայրէ որ կարծես թէ հոգւոյն արտաշնչութիւնն է , ու անդադար իւր ստեղծողին դիմել կուզէ : Բնութեան երկրորդ տեր մը ըլլալով , ուզածին պէս կձեւակերպէ գայն , ու հանձարոյն կնիքը վրան կըտպաւորէ : Իր ձայնին հնագանդելու դղրդին տիեզերք . ամենափոքր՝ ու միանգամայն ամենամեծ ու սոսկալի տարերք կյաղրուին իրմէ , ու կամացը կհնագանդին լեռներու որձարարը կկակղնայ , կտաշուի , այլ Եւ այլ ձեւեր կառնու , կրողու իւր բազմադարեան բնակարանն ու օտար աստեղաց տակ կերբայ կբնակի . մետաղները մոմի պէս կնային . սաստկաշառագ

շոգին տղու մը մատովը կաանձուի . կայծակը իւր փայլակներն ու անեղ սպառնալիքը մեկզի դրած՝ մարդուս հանձարոյն հրամանները լուխ մնշիկ կառնու . աշխարհքէ աշխարհք կտանի . իսկ ձարտարութիւնը ոսկեհուռ մետաքսապատ , երկաթէ ոտուրներով ու հրանիւր բեւերով՝ յաղբանակաւ երկրագնտիս վրայ կբայէ ու հնագանդ բնութեան բերքը կծողվէ :

Անա բոլոր այս բաներուս վրայ կարծէ որ խօսի մեր անխոնջ Աղանին , այնպիսի տեղեկութիւններ տայ որ իւր սիրելի ընթերցողաց միտքը բնապատմութեան օգտակար ու հարկաւոր գիտելեօքն ալ զարդարուի , որպէս զի կարող ըլլան իրենց տեսած հրաշալեաց վրայ խորհրդածութիւններ ընել , անտարբէր աչքով չտեսնել զանոնք , Եւ ամէն տեսած բաներէն օգուտ քաղել ու գուարձանայ : Եւ որպէս զի ընթերցողաց միտքը շատ ջյոզնի , բնութեան նկարագիրներուն մեջ ալ Եւ այլ անձինք ալ կրնան մտնել որ իրենց միջանկեալ խօսքերովն ու խորհրդածութեամբքը ոգի ու կենդանութիւն տան անոնց :

Պ . Արշակ , առաքինի ու բազմանմուտ ծերունին որդւոցը վրայ մեծ սէր ունենալով՝ անոնց դաստիարակութիւնն ուզէր էր անձամբ ընել . նոյնպէս իր վրայ առէր էր երկու որբացեալ եղբօրորդւոցը կրթութիւնը զորս սիրով իր բովը ժողվէր կխնամէր : Իւր որդեկացը անուանրն էին Տիգրան Եւ Սարինիկ , որ իրենց Մինրան Եւ Նրանիկ հօրեղբօրորդւոցը հետ խաղալու ստէն սիրուն խումբ մը կկազմէին :

Իւր օգտակար դասախօսութիւնները միանգամայն գուարձալի ընելու համար , պտրտելու ծամանակ՝ նկարագրած տեսարաններէն մեկուն մեջ կուտար դասերը : Բնութեան ուսումը արդէն ըստ ինքեան գուարձալի է , բայց աւելի գուարձալի ու դիւրիմաց կըլլայ թէ որ կանաչներու վրայ նստած , հովասուն հովանիներու տակ , ճառագարդ դաշտերու , Եւ կամ գեղատեսիլ բլրակներու վրայ սովորուի : Պ . Արշակին բնակարանէն թիչ մը հեռու բլրակի մը սաորտէն կարկաշաճոս առուակ մը կանցներ ուր բարձրաբերձ կաղնի մը կար՝ իրեն շատ սիրելի : Այն կաղնիին տակը շատ անգամ Պ . Արշակ իւր աշակերտներովը կնստէր , ինքը սիրով ու քաղցրութեամբ կխօսէր , Եւ քաղցրիկ սաներն ալ ուշադրութեամբ մտիկ կընէին :

Օր մը ըսաւ անոնց . « Որդեակք իմ , անա զարունը նորէն էկաւ , ասիկա այն եղանակն է՝ յորում բնութիւնը աւելի գուարք ուզոն կերպով մը գմեզ իւր բարիքը վայելելու կհրաւիրէ . յարմար ծամանակ է այս , շանանք մեր բարեբարը ձանչնայ : Իրացընէ , եբբոր տեսներ այն կենդանիներն որ խումբ խումբ դաշ-

տերու մեջ կպտըտին, լեռներու վրայ կեղին, անտառները կբնակին, Եւ այն՝ բռնեոց ու բռնեկաց բազմութիւնը որ քաղցրամայն երգերով օղը կլէցընեն. երբոր ջրերը կբացուին ու մեջի գոյնգոյն լողակները կտեսնենք. երբոր դալարագեղ դաշտի մը մեջ կըզանուինք Եւ կամ բուրաստան մը կմտնենք ու անուշանոտ ծաղկանց ակնապարար գեղեցկութիւնը կըտեսնենք, տաքակոյս ջկայ որ սրտերնուս մեջ փափաք մը կզգանք հողագետոյս մեջ գտնուած բնակիչները ձանջնայու, որոց գուլս դրեր է գմեզ Ստեղծողը : Թէ որ դիպուած մը ջնանդիպի՝ ընդհանրապէս երկրիս վրայ վարսուն տարիի ջտի կապրինք. միքէ ամօք ջԷ մարդուս որ իրեն համար ստեղծուած բաները ձանջնայու շանք ջուրնեայ : Իբրաւ է, անոնց մեջեն խիստ քիջը կրնանք ձանջնայ ու զխոնայ, բայց այն քիջ գիտցածնիս այ Գերագոյն Էակին վրայ ունեցած գաղափարնիս կմեծցընէ, ու կհասկըցընէ քէ ինչէր ըրեր է մեզի համար : Այս միայն բաւական է գմեզ մեր տգիտութենէն դուրս հանելու : Ուստի, սիրելի որդեակք, բանի որ օղերը գեղեցիկ են՝ ստեղծողէն ժուս գանք, Եւ շրջագալութիւննիս անելի գուարձալի ընելու համար օգտակար նիւթերու վրայ խօսակցիք : Վաղը առաւօտ կանուխ երբանք բլլրակին վրայ ելլենք, մեր սիրելի կաղնուոյն տակը նստինք, ու նոն արշալուսին գալուն սպասենք : Պատրաստութիւնը արեմն վաղուան :

Ա.Ռ.Ա.

ԿԱՅԾՈՒԽ ԵՒ ԽԵՈՒՆՁ (1).

Կայծոռիկը կույար կըսեր խըխունջին .
 « Թող զիս, հոգիդ կըսիրես .
 Խճջ վընաս Էմ ըրեր քեզ,
 Որ ըսպաննել զիս դու կուգես ոխերիմ :
 Թող, նն տըկար մեկն Էմ Եւ .
 Թէ պըգտի յոյս մ'ալ ունիմ՝
 Ինն համար ջէ, այոց համար կըվառիմ » :
 — Խճջ . ինն վընաս ջես ըրած .
 Անգուր խըխունջը պոռաց .
 Հասպա ինչո՞ւ կըվառիս .
 Ո՞ջ սպարեն որպէս զի զիս
 Հասարակաց ցուցընես մութ ու տըգեղ :
 Թէ որ դու յոյս ջունենայիր՝
 Ու ինծի պէս մութ ըլլայիր,
 Յայնժամ աջրիս կերեւնայիր դու անմեղ .
 Եւ հիմ՝ ալ ոջ մեռանէիր » :

(1) Արեջ պեօճէյի. — Սիւմիւրիս պեօճէք.

Բարիք մ'ըրիր.
 Նախանձոտին, զխոնաս, վընաս հասուցիր.
 Վասընզի քու բարի գործրով
 Կըցուցընես քէ ճւր է ինք բուկին քով .
 Գու խօսարդ անուշ՝
 Սըրտին է փուշ .
 Գուկին համբաս
 Իրեն պարսն . . .
 Բարիքդ ըրէ , նվ ազգասեր,
 Ու յոյս տալէ մի դաղարեր .
 Թէ գրեզ նախանձ մարել ջանայ՝ մի վախնար .
 Գու միշտ Էս յոյս, ինքն յանէլն. զիւր խաւար :

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԶԵՆԱՅ.

Ափ : — Ողորկ եւ ծառախիտ մատուցը : — Բայք, իր սղորնեքը, մեբոյք : — Այլ եւ այլ տեսակ ձեռք : — Նախնական կամ մեծափ ձեռն : — Կարնոր կամ բահիկաձեռն : — Արուեստային կամ կոնաձեռն : — Օգտակար կամ քառակուսի ձեռն : — Խմաստասիրական կամ ոստախիտ ձեռն : — Հոգեկան կամ սրածայր ձեռն : — Խառն ձեռն : — Չնոաց կարծուրեանն ու կակղութեանը վրայ դիտողութիւնը :

Մարդկային կազմութիւնը մտաց կենդանի, նիւրական Եւ անփոփոխ արտայայտութիւնն է : Ուստի Եւ ի ննուց ի վեր դիտած Էն իմաստունը մարդուս այս բնական արտայայտութիւնը, Եւ շանացեր Էն այն ըզգալի ծածկոյրը կարդայու, որպէս զի մեջը բնակող մտաւոր ու աննիւր հիւրն ձանջնան :

Կալ, Պրուսէ, Սփուրցնայմ, Ֆլուրենս Եւ այլք՝ մարդուս ուղեղը բնեցին, Լավարք՝ կերպարանքը, Սեռ՝ ոտըրը, Եւ մօտէրս Արփանքինէի՝ ձեռքին վրայ մասնաւոր բնութիւններ ըրաւ, գորս կուգեմք հոս համառօտել ի զիտութիւն :

Ափ : — Ափին վրայ նշանուած Էն մարդուս բնական Եւ շատ անգամ նաեւ մտաւոր ախորժակները :

Երբոր տիը շատ նիւար, բարակ նեղ ըլլայ, տկար Եւ անբեր բնութիւն կցուցընէ, պաղ ու անգօք էրեւակայութիւն Եւ զգացմունք :

Թէ որ ամիդ կակուղ է, հաստութիւնն ու լայնութիւնը՝ բոյք մատին Եւ միւս մատերուն համեմատ, ամեն գուարձութեանց յարմար Եւ, Եւ դիւրագրգիռ զգայարանը էրեւակայութեանը կարողութիւնները անդադար շարժման մեջ կպանեն :

Թէ որ հանգեքն կակղութեամբ՝ շատ խոշոր ըլլայ, տիրող յօժարութիւնները կըլլան անճնասիրութիւն Եւ մարմնասիրութիւն : Իսկ քէ որ այնպէս խոշոր ու լայն ըլլայ որ ամենէին մարմնոյն միւս մասանցը նետ ջհամեմատի, Եւ սաստիկ այ կարծր ըլլայ, առանց գաղափարի կենսականութիւն կցուցընէ :

Մասուկ : — Կան մատուցներ որ ողորկ են, կան որ ոստախիտ (պրուսազլը) են : Ոստախիտ Էողղներուն

մէջ եւս կան որ մի ոստ ունին, կան որ երկու: Նշանական ոստերը անոնք չեն որ շօշափմամբ միայն կիմացուին, այլ անոնք որ մեկէն աչքի կգարնեն:

Յի որ դուրս ցցուած ըլլայ այն ոստն որ մատիդ երբորդ ոսկրը (այսինքն այն որուն վրայ հաստատուած է ըղունգը) երկրորդ ոսկրին հետ կկապէ՝ դուրս ցցուած է, միտրդ կարգաւորեալ է. եւ թէ որ մատիդ երկրորդ ոսկրը առաջնոյն հետ կապող ոստը դուրս ցցուած է, նիւթական բաներու մէջ եւս մեծ կարգաւորութիւն ունիս, միանգամայն գիտութեան յարմարութիւն եւ ամեն բանի մէջ ճշդութիւն:

Անոստ մատուրներ ունեցողը ընդ հակառակն արեւտի յարմարութիւն կունենայ: Ոստախիտ մատուրն ունեցողներն աւելի ախորժակ եւ ընտրութիւն կունենան, իսկ ողորկ մատուրն ունեցողները աւելի կըմբռնեն գեղեցկութիւնն եւ վայելչութիւնը:

Բոյր: — Բոյր մատին արմատոյն վրայ է կամաց բնակարանը. եւ այս արմատն որչափ երկայն ու հաստ ըլլայ, այնչափ ալ կամրը սաստիկ կըլլայ:

Բրամատին առջի ոսկրին մէջ է տրամաբանութեան նշանը, այսինքն ըմբռնողութեան, դատողութեան եւ խորհրդածութեան: Եւ երկրորդին մէջ է հնարողութեան, որոշողութեան եւ սկզբնաւորութեան նշանը:

Երբոր այս ոսկրը նեղ, բարակ, ճոգած եւ կարճ ըլլայ, մարդն ամենեւին ինքն իրմէ որոշողութիւն չունենար, միշտ ուրիշի խելքին, կարծեացն ու մտածման գերի կըլլայ. ամեն բանի կտարակուսի, եւ վերջապէս բարոյական անհոգութեան մէջ կիյնայ:

Ընդհանրապէս պզտիկ, ճոգած ու խեղճ բոյր ունեցողը՝ անհաստատ խելք կունենայ եւ շատ անգամ ըրածը չգիտնար: Իսկ ընդ հակառակն խոշոր ու գեղեցիկ բոյր ունեցողը ըրածը զիտէ, մտածմունքը մէյմեկ օրէնք են, բայց բնութեամբ բռնաւոր կըլլայ, ճշմարտախոս է՝ բայց ոչ անկեղծ:

Փոքր բրամատն ունեցողները սրտով կկառավարւին, աւելի զգացմամբ կգործեն քան թէ մտածմունքով. ամեն բան վեր ի վերոյ կտեսնեն, ու ոչ երբէք տեսածնուն վրայ խորհրդածութիւն կընեն:

Մեծ բրամատն ունեցողները առաւելապէս զլիտով կկառավարուին, աւելի մտածմամբ կգործեն քան թէ զգացմամբ, եւ ամեն տեսածնուն վրայ խորհրդածութիւն կընեն:

Այլ եւ այլ ճեսակ Ձեռք: — Արփանքիներէ ձեռքը եօրը կարգ կբաժնէ, որք իրենց ձեռովը իրարմէ շատ կտարբերին: Եւ այսպէս կանուանէ զանոնք.

- 1° Նախնական կամ Մեծաի ձեռն.
- 2° Կարեւոր կամ Բահիկաձեռն ձեռն.
- 3° Արուեստային կամ Կոնաձեռն ձեռն.
- 4° Օգտակար կամ Բառավուսի ձեռն.
- 5° Ինաստախրա-

կան կամ Ոստախիտ ձեռն. 6° Հոգեկան կամ Մրածայր ձեռն. 7° Խառն ձեռն:

Այս ձեռքը ինչպէս նաեւ մարդկային այլ եւ այլ ցեղերը հազիւ երբէք թերեւ փոփոխութիւն կառնուն, եւ այն անբերեալք ձեռքը որ բոյր տիեզերքը կկարգէ կարգաւորէ, գիրենք միշտ իրենց նախնական ձեռին մէջ կպահէ, որով եւ այսօրուան մարդիկ նոյն եւ նման են Մովսէսի ժամանակն եղածներուն:

Այն ազգը որ այս ձեռքէն երկու երեք միայն ունի, ըստ գեղեցիկ բացատրութեան Արփանքիներէի, երկու երեք թէ միայն ունեցող քնարին կնմանի:

1° Նախնական ձեռն. — Այս տեսակ ձեռաց մատուրները խոշոր են եւ կարծր, բոյրը կրճատ եւ շատ անգամ կէս մը կլոր. բայց զլիսաւոր յատկութիւններն այն է որ ափերինն սաստիկ լայն, հաստ ու կարծր կըլլայ:

Եւրոպայի մէջ նախնական ձեռք ունեցողներն են սովորաբար երկրագործք, ձիապանք, բեռնակիրք, հասարակ զինուորք եւ այն ամենայն բանուորք, որոց արուեստին շատ մտաւոր կարողութիւն հարկաւոր չէ: Խիստ քիչ անգամ իրենք իրենցմէ խելք կբանեցընեն, դժուարաւ բան մը կըմբռնեն ու կհամոզուին, եւ ամեն գործողութիւն ունակութեամբ կընեն:

2° Կարեւոր կամ Բահիկաձեռն ձեռն. — Բահիկաձեռն կըսուին այն ձեռքերն որոց իւրաքանչիւր մատին երբորդ ոսկրը բահիկի (*մեկլազ*) կնմանի:

Բահիկաձեռն մեծաբոյր ձեռքն աւելի երկրիս բեռնութեան մօտ եղած տեղուանքը կզտնուին, ուր օդոյն ցրտութեանն եւ հողոյն անպտղաբերութեանը պատճառաւ մարդիկ հարկադրուած են միշտ շարժման մէջ ըլլալու, գործելու, եւ այլ եւ այլ արուեստներով իրենց կարօտութիւնը լեցունելու:

Բահիկաձեռն ձեռք ունեցողները առատութիւն կըսիրեն, աւելորդէն չեն խորշիք, որկրամոլ կըլլան ու հաւատարիմ լծակիցք: Մարդկային կենաց հարկաւոր եղած արուեստից յարմարութիւն ունին եւ թերեւ ու անհաստատ բաներու ժամանակ չեն անցուներ:

Բահիկաձեռն ձեռքի մարդիկ իրենց վրայ մեծ վատաւորութիւն ունին: Աշխատասեր են բնութեամբ, եւ իրենց բնական խելքովը ամեն բանի տակէն կելլեն եւ իրենց օգուտը լաւ կհասկընան:

3° Արուեստային կամ Կոնաձեռն ձեռն. — Այս տեսակը թերեւ տարբերութեամբ ձեռոյն՝ 3 կարգ կբաժնուի:

Երբոր կակուղ ըլլայ, բոյրը փոքր եւ ափը չափաւորապէս խոշոր, գեղեցկութեան մեծ յարմարութիւն ունի. երբոր լայն ըլլայ, հաստ եւ կարճ, եւ բոյրը խոշոր, հարստութեան, մեծութեան եւ բաղդի ետեւէ կըլլայ. իսկ երբոր մեծ ըլլայ եւ շատ կարծր՝ զգայական նշտութեանց ետեւէ կըլլայ:

Երբն ալ ներքին ազդեցութեան կհնազանդին, և մեքենական արուեստից մեծ յարմարութիւն ունին:

Առաջինը ամեն բան բռնկելով կընէ, երկրորդը խորագիտութեամբ, երրորդը հեշտութեան սիրով:

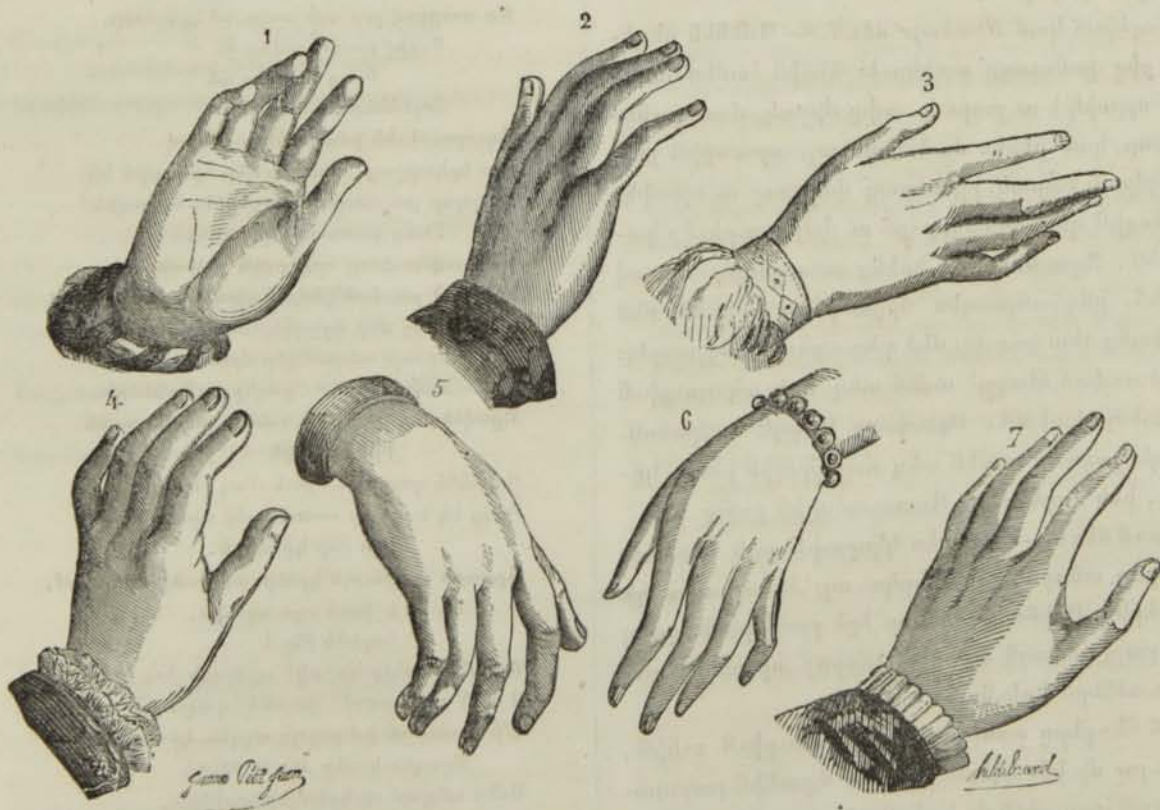
Արուեստային մեռացը նտրելագոյններուն մատուցները բանձր յօղուածով կսկսին, որ հետզհետէ կբարձրանայ ու քիչ մը պակաս կունանէ մը կմեռացունէ: Բքամատը պզտիկ, ու ափը լայնաբաց:

Այս մէս մեռք ունեցողը՝ ընդհանրապէս իրաց ասելի արտաքին երեսօրին կնայի: Պարապարզութեան, նորութեան, ու ազատութեան սիրող, քէ բռնկող է. քէ վախկոտ, խոնարհ ու սնամիտ. ասելի եռանդն ու-

նի բան քէ ոյժ է. գօրութիւն: Բանի մը բռնկիլն ու լքանիլը մեկ կընէ: Հրամայել չգիտեր, հնազանդիլ՝ ամենեւին. իր պարտքն ասելի հակամիտութեանը կընետէի:

Իր անհաստատութիւնը՝ ընտանի ու կանոնաւոր կեանքն իրեն ծանր կերեցընէ: Ասելի զգածմունք ունի բան քէ զաղափար. բանաւորիւնը բէթէ. երեսակայութիւնը վառվռուն, իսկ սիրտը շատ անգամ սառի զէս պաղ:

Արուեստային կազմութիւն ունեցողաց մեջ շատ կգտնուին անոնք որ իրենց տպին միայն բերութիւններն ունին՝ որ են՝ հեշտասիրութիւն, ծուլութիւն,

ՁԵՌԳ.

անճնասիրութիւն, Էզականութիւն, շնականութիւն, գեղխութիւն, մտաւոր անյարմարութիւն, խորամանկութիւն, ի սուտն է. ի ջախագանցն հակամիտութիւն:

4° Օգտակար կամ Բառակրօսի ձեռն. — Ասիկա միջակ է մեծութեամբ. սակայն ասելի մեծ բան քէ պզգտիկ, մատուցները ոստալիտ, արտաքին յօղուածը փառակրօսի կըլլայ, որ է ըսել, երկու կողմն ալ հասասար երկնցած. առանց մատուցներուն սովորական կյոր վերջաւորութեանը նայելու, բքամատը՝ մեծ ու հաստարմատ, ափը միջակ, խոր ու բառական պիւնդ:

Օգտակար մեռաց գործն է ամեն բան կարգի կանոնի դնել: Յարատեսութեան ու նախատեսութեան

ոգին ունին: Գիտեն բան մը բանէ զատել է. քէ յունում է իրաց նմանութիւնը: Այսպիսիք գօրաւոր միտք կունենան, բայց ոչ է. բեռաւոր. կրկան տարածիլ, բայց ոչ է. բոջիլ վերանայ: Ոչ էրէ ետեւէ կըլլան գեղեցիկն՝ որ հոգոյ պետք մըն է, այլ քարոյն՝ որ մտաց պետքն է:

5. Խմաստասիրական կամ Ռոստիսի ձեռն. — Ափը մեծ է. առանգական է, մատերն ալ ոստալիտ: Այս մեռքն ունեցողները՝ ոստերովը՝ հաշիւ, քիչ շատ ճիշտ հետեւութիւն է. ոճ կունենան. ու յօղուածն ու բքամատը մեկտեղ առնելով՝ բնագանցութեան բերումն: Թէ ներքին է. քէ արտաքին իրաց մեջ խորը կը-

բափանցեն, բայց ոչ այնչափ գեղեցկութիւն հոն կը փրցնուեն՝ որչափ ճշմարտութիւն, ոչ այնչափ երեւոյր որչափ խկութիւն : Իրենց զգացմանը հաշիւ կայանանջեն . իրենց հաստատեացը, գաղափարացը ու կարծեացը վրայ խոր ու ամեն կողմէն քննութիւն կընեն, եւ ոչ երբ ուրիշին ըսելուն բան մը կընդունին . — Բերմունքի, հաստարի ու նոյն իսկ սիրոյ առաջնորդութենէն աւելի՝ բանին կնէտեւին :

Իմաստասիրական ձեռքը (ինչպէս նաեւ բոլոր միւս տեսակները) ամեն դաս մարդկանց մէջ կգտնուին, միայն թէ երբ այն ձեռքն ունեցողները ստիպուած կըլլան խիստ ու կարծր աշխատութիւններ կատարելու, զուգընթաց հանձարն ալ կան ամենեւին եւ կամ խիստ թիչ կարտայայտի :

6^օ *Հոգեկան կամ Մրսծայր ձեռն*. — Ամենէն գեղեցիկ ու թիչ գտնուողը՝ ասիկա է : Անձին համեմատութեամբ՝ պզտիկ է ու բարակ . ափը միջակ, մատուցները անօտր, կամ բերեւ մը ծածանեալ, արտաքին յոգւածը երկայն բարակ, բքամատը՝ վայելուչ ու պզտիկ :

Խորհողին գործքին շնորհքն ու վայելչութիւնը կանայցունեն : Զգացմունքն է իրենց առաջնորդ . սրտով կմտածեն . ընդհանրապէս մրցանքներ կսիրեն, մեծ գորութեանց հետ կուսիլ, մեծ դժուարութեանց յաղթել :

Արուեստական ձեռքը՝ ամեն տեղ երեսակայութիւն ու արուեստ կտեսնէ, *Օգտակարը* կարգն ու կանոն . *Փիլիսոփայականը*՝ ամեն տեղ մարդկային բանը կը փնտռէ . իսկ *Հոգեկանը*՝ Աստուածային բանը :

7^օ *Խառն ձեռն*. — Այսպէս կկոչուին այն ձեռուցներն՝ որոց անորոշ գծերը երկու այլ եւ այլ տեսակի կվերաբերին : Օրինակի համար՝ երբ բանիկաձեւ ըլլայ ձեռքը՝ բայց սակայն այնպէս անորոշ՝ որ քառակուսի յօդուածներն երեսնան :

Խառն ձեռքերը շատ բանի յարմարութիւն ունին , բայց եւ յոջ մի ինչ կգերազանցեն : Վրանին բարոյական մեծ աննոգութիւն մը կտեսնուի՝ ուր ընդհակառակըն՝ *ցեղի ձեռք* մը՝ որ եւ իցէ տեսակին ալ որ վերաբերի՝ աման մըն է՝ յոր էղեալ է Աստուած գբողքոջ նորոգելոյ եւ ի յոյս հանելոյ զո եւ իցէ արուեստ կամ ճարտարութիւն որ կորսուած են կամ անգլխտ մնացած :

8^օ *Կարծր ու Կարուղ ձեռն*. — Երկու ձեռք որ նոյն բաննութիւնն , նոյն յայնքը, նոյն անմունքն ունին ու նոյնպէս ալ կվերջանան, — Երաղրենք բանիկաձեւ, — եւ զանազանութիւնքն միայն մեկուն կակուղ միւսոյն ալ կարծր ըլլալուն վրան է, երկուսն ալ շարժման ու վատնելու սերը կունենան, բայց առջինը ջափաւոր բանի մը մէջ՝ միւսը՝ զօրաւոր : Առջինը առտուան հանգստութիւնը կուգէ վայելել, երկրորդը արշայոյսին ծագելուն պէս՝ մեկէն կեղի :

Կարծր ձեռք ունեցող արուեստաւորք աւելի ոյծ մը կուտան իրենց գործոցը մէջ . իսկ կակուղ ձեռքերն աւելի փափուկ կընեն եւ ողորկ :

Կարծր ձեռք թէ եւ գիտէն զսեր՝ բայց խիստ շատ անգամ չգիտէն զգորով : Եւ ընդհակառակն կակուղ ձեռքերը աւելի գորովոյ ընդունակ են քան սիրոյ :

Ա Ռ Ա Կ

ՅՈՐԵՆՆԵՐ ԵՒ ՉՈՐ ԿՆՃՆԻ.

Արգասաբեր արտի մը քով
Ուր կաշխատէր մըշակ մը մեծ խընամբով,
Կընձնիի ծառ մըն ալ կար,
Որ տարիով չօր հոն բողուած կըմընար,
Ուրիշ բանի համար չէ
Բայց կարծես թէ
Յորեններուն ոսկեշով
Աղաորութիւնն իմացունէր ուզելով .
Այս նըկարջաց հընուց ի վեր հընարքն են,
Որ լոյսը լաւ դուրս ցատքեցնէր ու ուզեն՝
Հեար ըստուեր կըխառնեն,
Ու փափկափայլ օրիորդին քով սիրուն՝
Լըխկած բորմած դէմք կըզընեն պատառուն :
Բայց մեր մըշակն անանկ բաներ
Երազն անգամ չէր մըտածեր .
Ինչո՞ւ համար, ըստ , բողեր էր կընձնին .
Որովհետեւ պէտք մը չունէր չօր փայտին .
Իրեն աջքին
Յորենէն դուրս հոն բան մ'ալ չէր երեւար .
Բայց եկ նայէ որ ասանկ չէր մըտմբար
Այն չօր կընձնին .
Այսչափ տարուան կըսեր արղիւնք ես ունիմ,
Ես եմ իշխան այս արտին,
Յորենն ինչ է
Որուն անխելք մըշակն այսչափ հոգ կընէ .
Վաղն որ կըտրէ՝ խտտէն դուրս ինչ կըմընայ .
Ան ատեն ան իմ յարգս ալ լաւ կիմանայ :
Այսպէս կըսեր մեր կընձնին
Ամէն անգամ որ կընայեր ցորենին,
Կամ մըշակին հոգը տեսնար
Եւ կամ անոնց զըլուխ դալար
Փափուկ արնկուած ու հարբացած քիստերով,
Որ իրեն սեւ փայտին քով՝
Կարծես կենաց պատկերն էին
Մահուանը քով՝ որ ինքն էր չօր չար կընձնին :
Չարերն երբեմն յաջողութիւն հոս ունին
Ու փափագնուն կընաստին .
Ասանկ եղաւ կընձնին :
Օր մը տեսաւ շատ մըշակներ
Մեկտեղ եկեր՝
Կըճօճէին արտին մէջ տար գերանդին՝
Ուր ցորենները մահազգեաց կիյնային .
Այլ կընձնինն ուրախութեան չափ չըկար .
Ամէն մեկ հասկն որ իյնար
Վախ, կըկանջէր,
Խեղճ ցորեններ .
Ու մըտքեն ալ կըցաւեր

Ձի մանգաղին կորին ինք բախտը չունենք,
 Որ այն ազուտը բայց բըշնամի ցորենից
 Ինք ալ մանուսան ոխով ըլլար գործակից.
 Հընձընեցան, ձեռուեցան ալ,
 Հասկըն այն ատոր ոսկեփայլ,
 Ճրգմընեցան ալիւր եղան
 Ու ամբարները լեցուեցան : —
 Ուրախութիւն կընձնիին շատ չբըրշեց.
 Իր պատիժն ալ շատ չբապանեց :
 Տեսաւ դարձեալ եկեր մըշակն յանդատան
 Յորենին հունտ բերեր կընէր վարուցան :
 Նորարողըն նորէն անոնք ծըլեցին .
 Իսկ մեր կընձնիին՝
 Գարձեալ մընաց սեւերես .
 Մինչեւ օր մ'ալ տապալին տակն ուժգնապէս
 Ընկաւ գետին փըռուեցաւ,
 Ու փըռան մէջ նետուեցաւ,
 Որ ցորենէ
 Պատրաստուած խմորն յագնիւ հաց եփէ.
 Հացն իշխանաց սեղանն ելաւ.
 Կընձնին մոխիր դարձաւ ու դուրս բափուեցաւ :

Նախանձէն վատ բան չըկայ.
 Ով ընկերոջ ձախորդութեանը վըրայ
 Կուրախանայ,
 Թող կընձնիին օրինակէն ուսանի՝
 Որ ինքն է չոր կամ անպիտան աւելի :
 Թըշնամիդ այսօր կիցնայ
 Բայց վաղն անով գուցէ եւ եւս բարձր ելլայ .
 Իսկ դուս արդեօք որ իցնա՝
 Գու մոխիրէն աւելի բան մը կըլլանս :

ԲԹԱՒՈՏ ՈՒ ՆԻԱՒՈՏ.

Բրախտը քաշողներուն ու ծախ խմողներուն դեմ շատ բաներ գրուած են թէ քարոյախօսաց եւ թէ բժշկաց գրուածքներուն մէջ, ու շատ իսկ ապացուցած թէ ինչպէս առողջութեան ու մաքրութեան դեմ գէշ ու գգուելի սովորութիւններ են ասոնք: Ծուխին արդէն հոտը, ու քաշողին խօսակցութեան մէջ բերենէն հանած անտանելի շունչը՝ բաւական է անդրադարձունելն ու եւ իցէ մաքրասեւ մը թէ ինչ գգուելի մանաւանդ թէ զգուելի սովորութիւն է ձխախտ քաշելը. բողոքն րեւած ու պատճառած հիւանդութիւններն ու ծախքը : Իսկ քրքախտը՝ որ ձխախտին պէս բժշկական կարծեցեալ բերեւօգտի մը համեմատ ամենամանր անտեղութիւններ ալ ունի, բարեբաղդաբար նորելուկէն (mode) ինկեր, ու միայն ձեւերուն եւ ուսումնականաց ոմանց քովն է մնացեր: Ծերերուն խօսք չկայ ըսելիք, իսկ ետքիներուն՝ աչիքն ուսումնականաց՝ որովհետեւ հարկաւ կենրադրուի թէ որքա՞նի ազան պիտի բլլան իրենց ժամանակին, նետեւեալ հաշիւը դնենք, որ բաւական է կարծեմ զիրենք եւ կեցունեցու կամ գգուշացընելու քրախտ քաշելու աղտոտ ու վնասակար սովորութենէն:

Ամեն կատարեալ քրախտ քաշող, կըսէ Էպիշտան գերմանացին, միջին հաշուով՝ տասը վարկեանը մէյմը կըբաշէ: Ամեն մէկ լաւ քաշելը՝ քիւ սրբելու արարողութեանցն հետ մէկտեղ հարկաւ վայրկեան ու կես մը կ'առնանք: Թէ որ կարգաւորեալ քաշողի մը 16 ժամ օր տանք՝ ամեն մէկ տասը վայրկեանի վրայ մէկ ու կես վայրկեան դնելով՝ 16 ժամուան մէջ 2 ժամ ու 24 վայրկեան կըլլայ: Իսկ տասը օրը մէյմը՝ ամբողջ մէկ օր մը: Տասը օրը մէյմը օր մը դնենք՝ տարուան մէջ 56 օր ու կես կուսնենանք քրախտի համար: Այս հաշուով՝ ենրադրելով հիմա որ մեր քրաքոյձը քառասուն տարի ամբողջ այս սովորութեանս գերի եղած ըլլայ, կենացը չորս տարիէն անցուցած կըլլայ միայն քիւր լեցընելով եւ պարպելով:

Հապա ինչ ըսենք քրախտի, տուփի, քաշկինակի ու լուացքի համար բըրած քառասուն տարուան ընդունայն ծախքը : Որով յայտնի կ'տեսնուի՝ որ թէ ժամանակի եւ թէ քսակի կ'զգչի քրախտը, թէ որ քիւ չ'զգչի ալ :

Ո՛՛ Հ ՅԻՇԵՅՅԻՔ ԶՀԱՅԱՍՏԱՆ.

OH RAPPELEZ-VOUS L'ARMÉNIE.

Յորժամ յագգային համախումբք ի տօն
 Սիրաք առ սիրտ հըպեաւ, յաղօբս, յիղձ եւ ձօն,
 Ոգիքդ ի հըրճուանս եւ ի սեր եւանս,
 Ո՞հ, յիշեցէք ըզՀայաստան :

Quand rassemblés pour vos fêtes nationales [et des dons,
 Les cœurs touchant les cœurs, au milieu des prières, des vœux]
 Quand vos âmes bouillonnent dans l'ardeur de l'amour et de la
 Oh! rappelez-vous l'Arménie! [joie.]

Յորժամ սըգաւոր կարկամին շըբբունք,
 Կամ գետայորդոր պաղպաշին աշկունք,
 Յորժամ սիրտ լըքեալ հեճեճէ անձայն՝
 Ո՞հ, յիշեցէք ըզՀայաստան :

Quand les lèvres en deuil se serrent,
 Et que les yeux resplendissent sous des torrents de pleurs,
 Quand le cœur abattu soupire en silence,
 Oh! rappelez-vous l'Arménie!

Յորժամ ըզնորեկ ծիճուան լըսեք հիկ՝
 Պանդըխտին անոյշ քան բնաւ դայլայլիկ-
 Եւ գարնան ի սփիւռ աւետիք զընան՝
 Ո՞հ, յիշեցէք ըզՀայաստան :

Quand vous entendez la voix de l'hirondelle à son retour;
 Cette voix plus douce à l'exilé que tout autre chant,
 Et que partout se répand l'heureux présage du printemps,
 Oh! rappelez-vous l'Arménie!

Յորժամ ըմպէք ջուր՝ որ ոչ հայ յըրկնից,
 Եւ ոչ յերասխայ զըլեալ սառն յուղիկից,
 Կամ ոչ բըլեալ սուրբ յաղբերց Իննակնեան,
 Ո՞հ, յիշեցէք ըզՀայաստան :

Quand vous buvez une eau qui n'est pas tombée du ciel arménien
 Ou que n'ont pas roulée les flots cristallins de l'Araxe,
 Ou qui n'a pas jailli des saintes fontaines d'Innaghian.
 Oh! rappelez-vous l'Arménie!

Յորժամ նեշտարար շրնչիցեք սրդոխ՝
 Որ ոչ անց ընդ ձեր հայրենախառն հող,
 Կամ վարդ՝ որ ոչ հարց փրբրեալ ի տապան՝
 Ո՛հ, յիշեցեք ըզՀայաստան:

Յորժամ լուսացոյտ յայգն ըզսար զիտեք
 Կամ գրտուներ լերանց ձրգել ընդ երկկ՝
 Պանդնախառ, որ Մասեաց չէ ստուերն, ուարտեան՝
 Ո՛հ, յիշեցեք ըզՀայաստան :

Յորժամ ոք խօսի ձեզ զիւր հայրենեաց,
 Եւ սիրան ի նորուն բարախէ փառաց,
 Օտարամեծար մի շըլանայք յայն.
 Ո՛հ, յիշեցեք ըզՀայաստան:

Յորժամ հայրենի յատակին ի տես
 Հալի ոք անձկաւ, կարդայ սրբտակեզ,
 Ասե՛ ՀԱՅՐԵՆԻՔ՝ զի քաղցր են մարդկան...
 Ո՛հ, յիշեցեք ըզՀայաստան :

Յնչ երբ գառագաստ ոք պարզէ յայն զե՛ն՝
 Յորմէ անջատեալ՝ ուի փնտս եմք նըծղեն.
 Եւ մաղթէ զերկինս՝ անդ զիպել մահուան.
 Ո՛հ, յիշեցեք ըզՀայաստան :

Իսկ յորժամ ի ձեր լերկրեն ոք օտար
 Դարձ ընդ հարց ձերոց առնէ սուրբ նըշխար,
 Երջանիկ քան զձեզ, որզիք տըրտմութեան...
 Ո՛հ, յիշեցեք ըզՀայաստան :

Յնչ, ո՛հ, յնչ յաւետ երբ ոք ձեր եղբայր
 Չեզ պանդըխտակցել զայ լալեացդ ի վայր,
 Մի՛նդ նա արկանել զաջըս ցըրտութեան,
 Ո՛հ, յիշեցեք ըզՀայաստան :

Օ՛հ, փարեք տարփմամբ, տուք զիրկս ըզնովաւ,
 Երանի ում մեր՝ հայրենիս ծընաւ,
 Ոյր բիրք լեղեմին արեւ փրբրեցան ,
 Ո՛հ, յիշեցեք ըզՀայաստան :

Ո գնոյն երկնիւք՝ հարց խօսեալ բզբարբառ .
 Նըստեալ ընդ կրնձնեան՝ ուր առնուն դաղար .
 Եւ տըւեալ համրոյր յոր նորայն նըզան .
 Ո՛հ, յիշեցեք ըզՀայաստան :

Որ ի նոյն կանխեալ սուրբ եկեղեցիս
 Եղ ձակատ՝ նոցուն յարտասուաց տեղիս,
 Եւ զխոր կամարօք՝ լուաւ ձայն ըզնեմման .
 Ո՛հ, յիշեցեք ըզՀայաստան :

Յնչ, ո՛հ յոչ... հարցեք մեր է Հայաստան.
 Ուի վայրեղ յոր կեայք՝ քանի՛ բացական.
 Ո՛հ, բայց ուի սրբաեղ նոյնքան նեռաստման...
 Հայր... դուք յիշեք ըզՀայաստան:

ԽՈՐԻՌՈՒՈՒՆԵՆ.

Quand vous respirez un zéphyr doux au cœur,
 Qui n'a point effleuré le sol mêlé des cendres de vos ancêtres,
 Ou la rose qui ne s'est point épanouie sur le tombeau de vos pères
 Oh ! rappelez-vous l'Arménie !

Quand vous voyez les pics resplendir éclatants au soleil du matin,
 Ou les ombres des monts se répandre vers le soir,
 O! pèlerins, si ce ne sont pas les pics et les ombres de l'Ararat,
 Oh! rappelez-vous l'Arménie !

Quand l'étranger vous parle de son pays,
 Et que son cœur bat au souvenir de ses gloires,
 Ne vous laissez pas éblouir, n'en faites pas trop grand cas,
 Oh ! rappelez-vous l'Arménie !

Quand à la vue de sa terre natale
 Il se consume en ardents désirs, que son cœur brûlant l'appelle,
 Qu'il vous dit combien il est doux d'avoir une PATRIE...
 Oh ! rappelez-vous l'Arménie !

Rappelez-vous, quand le voyageur déploie ses voiles vers ces [régions]
 D'où l'homme éloigné reste toujours comme un exilé même au
 Et qu'il prie les cieus de lui faire trouver la [sein de la gloire,
 Oh ! rappelez-vous l'Arménie! [mort en ces lieux,]

Mais quand de votre terre natale quelque étranger
 Revient avec des restes sacrés de vos pères,
 Plus heureux que vous, ô fils de douleur...
 Oh ! rappelez-vous l'Arménie !

Rappelez-vous, oh ! rappelez-vous surtout, quand un de vos frères
 Vient dans votre séjour de larmes pour partager votre exil,
 Ne jetez pas sur lui des regards d'indifférence,
 Oh ! rappelez-vous l'Arménie !

Embrassez-le avec transport et jetez-vous dans ses bras ;
 Heureux ! celui qui est né dans la patrie,
 Et dont les paupières sont écloses au soleil d'Eden,
 Oh ! rappelez-vous l'Arménie !

Heureux ! celui qui a parlé la langue de ses pères sous le même
 Qui s'est reposé sous l'orme où ils reposent, ciel qu'eux,
 Et qui a baisé tout ce qu'ils ont touché,
 Oh ! rappelez-vous l'Arménie !

Heureux ! celui qui, matinal dans les mêmes temples,
 A imprimé son front sur les traces de leurs larmes
 Et qui a entendu leurs soupirs sous la profondeur des voûtes,
 Oh ! rappelez-vous l'Arménie !

Rappelez-vous, oh ! rappelez-vous... demandez-lui où est l'Arménie
 Et combien elle est éloignée des lieux où vous vivez ?
 Hélas ! serait-elle aussi loin de vos cœurs ?
 Arméniens ! Vous rappelez-vous l'Arménie ?...

CORÈNE V. GALFA.

ՁԱԻԵՇՏ՝

Ձ Ի Թ Ա Պ Տ Ո Ի Ղ

ԱՆՁԻՆՔ

ԾԱՐՈՒԿ, ձեր գեղացի. — ՄԱՐԳՐԻՏ, անոր կինը. — ՄԱՄԻԿ, անոնց աղջիկը. — ԽԱՉՈՒԿ, գրացի.

(Տեսարանն է գեղի մը փողոց :)

ԾԱՐՈՒԿ. — Տէր Աստուած, այս ինչ օդ, ինչ վայ-
նասուն. փոքորիկ մը որ կենացս մէջ նմանը չեմ տե-
սեր. կարծես քէ երկիրն երկիր իրարու խառնուե-
ր են. յեռնէն վար գետի պէս հեղեղ կվազէ: Գոնէ կերա-
կուրս պատրաստ քլար, բայց մեր խաբունին մտքն
անգամ կանցնի որ իմ փոքս անօրի է: Աստուած իրեն
տունը շինէ: Քան Մամիկ, քան աղջիկ... որո՞նք կըսես,
զի դին մէջ արքուն մարդ չէ մնացեր, ամենքն ալ բաշ-
ւեր են: Քա Մարգրիտ, քեզի կըսեմ, քան ...

ՄԱՄԻԿ. — Ո՞ն, ձիւն գլխուս. հարիկս է. ինչ կը-
նես հարիկ, դուռը կտորէի կուգես:

ԾԱՐՈՒԿ. — Տես տես հիմայ ալ սըւոր լեզուն. քան
մայրդ ո՞ր է:

ՄԱՄԻԿ. — Մեր դրացիին գնաց որ շերասի խո-
զակներն եփելու օգնէ:

ԾԱՐՈՒԿ. — Գետինն անցնին խոզակներն ալ, ինքն
ալ, դուն ալ ... Գնա կանչէ գինը, շուտ քրէ:

ՄԱՐԳՐԻՏ, (կհասնի.) — Ի՞նչ է ինչ է նորէն, բան մը
կան որ այգրան կկանչուրդ տես: Շալակ մը փայտ է բե-
րեր ու մէծ բան է քրէր. ո՞վ կընայ հետը խօսիլ:

ԾԱՐՈՒԿ. — Մեծ բան չէ հմ. ըսելը դիւրին է, խա-
բուն, տղուդ հարցուր որ ինչ բաշեցի մինչեւ որ այս-
ջափ փայտը կըցայ շալկել ու բերել:

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Ո՞ն, քող անանկ քլայ, ինչ ընենք ...
բայց հոգի, աս ինչ է ատ վրաց գրուիլ ...

ԾԱՐՈՒԿ. — Ի՞նչ պիտի քլայ, շուրջ մինչեւ ոսկըր-
ներուս հասաւ. հոգիդ սիրես՝ շուտ քրէ Մարգրիտ,
պատաս. մը բան տուր որ ուտեմ:

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Մարդ, աս ատենը ինչ ունիմ որ ինչ
տամ քեզի ուտելու:

ՄԱՄԻԿ. — Հարիկ այս փայտը քրջած է նէ՛ ինչ-
պէս պիտի վառի:

ԾԱՐՈՒԿ. — Հնա քրջած է, հապա ինչ պիտի քլար.
հիմա մօրդ հարցընես նէ՛ պիտի ըսէ քէ վրան ցող է
իջեր, անանկ չէ:

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Վազէ գնա քա աղջիկ, երկու հասկիք
պատրաստէ որ հայրդ ուտէ. յետոյ անկողինն ալ կշի-
նես ... Ծարուկ քեզի բան մը ըսեմ. կարծեմ քէ ձիւ-
նինքն որ այնքան աղաչեցի որ տնկես՝ շատոնց
մոռցեր գացեր էս:

ԾԱՐՈՒԿ. — Մոռցեր էմ. անանկ է նէ չհարցընես
քէ ինչ պատճառաւ այսքան ուշացայ:

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Անանկ է նէ տնկեցիր հմ. ո՞ր տըն-
կեցիր:

ԾԱՐՈՒԿ. — Ո՞նք պիտի տնկէի, անա սա բզենի-
ներն որ կային՝ անոնց մօտ:

ՄԱՄԻԿ. — Հարիկ, կերակուրը պատրաստ է,
էկուր ուտես:

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Տես ինչ կըսեմ, մարդ. այսօրուան
տնկած ձիւնուոյ ձիւղերդ վեջ կամ եօրը տարիէն չորս
հինգ քոռ. (բիւէ) ձիւրպտուղ կուտայ. քէ որ աս դին
անդին քանի մը ձիւղ ալ տնկենք, քանուհինգ կամ
երեսուն տարիէն ձիւրաստան մը կուսնանք որ նը-
մանը չգտնուիր:

ԾԱՐՈՒԿ. — Այո, իրաւունք ունիս, պետք է որ
այդպէս քլայ:

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Գիտես ինչ անցաւ մտքես, աղէկ մտիկ
քրէ որ ըսեմ: Ձիւրպտուղները էս պիտի բաղեմ,
դուն իշուկին վրայ կբեռցընես, Մամիկն ալ կտա-
նի քաղար ու կծախէ: Բայց հիմակուրէն միտրդ դիր
աղջիկս որ օխան տասը դուրուշէն պակաս չպիտի
տաս:

1 Այս Ձառնշտին հեղինակն է Լոփէ տը Ռուստա անունով
սպանիացի բազառըր, որ 1500ին ծնած, եւ 1565ին վախճա-
նած է, եւ քանի մը այսպիսի վառվառն Ձառնշտներ ունի:
Մեջ այս բարգմանութեան մէջ մարդկանց անունները միայն
փոխեցինք:

ԾԱՐՈՒԿ. — Տասը դուրսուշ. քա դուն խղճմտանք
չունիս. օխան քսան փարայի տաս' բառական է :

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Դուն մի խառնուիր. գիտես ինչ ազ-
նիս. ձիրենի է տնկածդ. Սախըզեն էկած է :

ԾԱՐՈՒԿ. Թող Սախըզեն գայ, քսան փարան շատ է,
քիջ չէ :

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Դուն մի խառնուիր կրեսմ. Ես
գիտեմ ինչ կրենմ. հասկըցնար աղջիկս, դուն
ինձի նայէ, օխան տասը տասը դուրսուշ հնա :

ԾԱՐՈՒԿ. — Նորեն կրսէ. հոս էկուր, աղջիկս. քա-
նիքի պիտի ծախես տեսնեմ ձիրապտուողը, ըսէ նայիմ :

ՄԱՄԻԿ. — Քանիքի որ կամենաս, հարիկ :

ԾԱՐՈՒԿ. — Քսան փարայի, անանկ չէ :

ՄԱՄԻԿ. — Հրամեր էս, հարիկ :

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Հրամեր էս հարիկ ինչ ըսել է : Քն
քովս էկուր, աղջիկ. ձիրապտուողը քանիքի պիտի
ծախես :

ՄԱՄԻԿ. — Քանիքի որ կամենաս, մարիկ :

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Տասը դուրսուշի անանկ չէ :

ԾԱՐՈՒԿ. (բարկուծեամբ.) — Տէր Աստուած ողոր-
մած, տասը դուրսուշ : Քա Մամիկ, գիտես որ էրէ
ինձի մտիկ չընես, այնքան կծեծեմ գրեզ որ վայն
ի վրայ կէրեմ, հասկըցնար : Ըսէ տեսնեմ, քանիքի
պիտի ծախես :

ՄԱՄԻԿ. — Քանիքի որ կամենաս, հարիկ :

ԾԱՐՈՒԿ. — Տասընիննգ կամ քսան փարայի, ան-
անկ չէ :

ՄԱՄԻԿ. — Հրամեր էս, հարիկ :

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Ան. քեզի հրամեր էս. (կզարնէ.) սն.
քեզի մէջ մըն ալ : Գնա սովրէ իմ խօսքս մտիկ չընել :

ԾԱՐՈՒԿ. — Քն քող խեղճ աղջիկս ինչ կուգես :

ՄԱՄԻԿ. — Վայ մարիկ, վայ հարիկ, մեռայ մեռայ :

ԽԱՉՈՒԿ. (կրայ կհամար.) — Աս ինչ է, դրացի, ինչ
կայ, ինչ է խեղճ աղջկան յանցանքը :

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Աղէկ որ հասար դրացի, սա ցնդա-
ծին նայէ, ունեցածնիս չունեցածնիս պիտի վատնէ,
մեզ մոխրի վրայ պիտի նստեցնեն : Ընկուզի չափ
ձիրապտուողները ...

ԾԱՐՈՒԿ. — Հաւատա, Խաչուկ, որ ցորենի հատեն
խոշոր են նէ' ինչ ուգես կուտամ :

ՄԱՐԳՐԻՏ. — Ես կրեսմ որ խոշոր են :

ԾԱՐՈՒԿ. — Ես կրեսմ որ խոշոր չեն :

ԽԱՉՈՒԿ. — Խնդրեմ, դրացի խարուն, խնդրեմ,
ներս մտիր, էս բանը կհոգամ : (Մարգրիտ ներս կը-

մտնէ.) Հիմա տեսնենք, աղբար, քու ցառը ինչ է.
կոխը ինչ բանի վրայ է. հնր են այդ ձիրապտուողները,
քսան քոռ ալ ունիս նէ' Ես կզնեմ :

ԾԱՐՈՒԿ. — Բանը անոր վրայ չէ աղբար, խօսքեր-
նիս ան չէ. անոր դէռ. ստեն կուգէ : Ձիրապտուողները
տունը չեն դէռ, մեր պարտեզին մեջն են :

ԽԱՉՈՒԿ. — Անանկ է նէ հոս բեր. հաստատ գիտ-
ցիր որ ինչ գնով կուգես' Ես կառնում :

ՄԱՄԻԿ. Մայրս օխային տասը դուրսուշ կուգէ :

ԽԱՉՈՒԿ. — Այդ շատ է :

ԾԱՐՈՒԿ. — Անանկ չէ պարոն :

ՄԱՄԻԿ. — Հայրս օխան քսան փարայի տանք
երբայ կրսէ :

ԽԱՉՈՒԿ. — Ո՞ր է, քանի մը հատ բերեր որ տեսնեմ :

ԾԱՐՈՒԿ. — Տէր ողորմեա. չկրցանք խօսք հասկըցը-
նել քեզի : Ես այսօր գնացի լեռը քանի մը ձիրենի տըն-
կեցի. հիմա մերինը կրսէ քէ վեց եօրը տարիէն չորս
հինգ քոռ. ձիրապտուող կրնանք քաղել. քաղողը էս
կըլլամկրսէ, քաղար տանողը դուն, աղջիկնիս ալ կծա-
խէ, բայց ոտք կկոխէ որ տասը դուրսուշէն վար պիտի
չծախուի. Ես հա կրեսմ, ան չէ կրսէ. անա այսէ կոխը :

ԽԱՉՈՒԿ. — Հնա հա հա, իրաւ որ շատ խնտայու-
բան : Ատանկ բան կըլլայ աղբար : Ձիրենիներուն
տնկուիլը երկու օր չեղած' խեղճ աղջկան ծեծ ուտե-
լուն պատճառ եղեր են :

ՄԱՄԻԿ. — Իրան անանկ, հը՛նը հը :

ԾԱՐՈՒԿ. — Մի լար, Մամիկ, մի լար : Հաւատա,
Խաչուկ աղբար, սա աղջիկս գանձ կածէ : Գնա գաւա-
կըս, սեղանը դիր. խօսք կուտամ քեզի որ ձիրապը-
տուողները ծախածնուս պէս' քեզի գողնոց մը գնեմ :

ԽԱՉՈՒԿ. — Մնար բարով. ներս մտեր դուր ալ,
ներս, ու շէնրով շնորհրով վարուեցեր :

ԾԱՐՈՒԿ. — Երբաս բարով, դրացի աղբար :

ԽԱՉՈՒԿ. (միհասկ.) — Իրաւ որ աշխարհիս երեսը
խելքէ դուրս բաներ շատ կպատահին : Մեջ տեղը ձիրէ
նի չկայ, ձիրապտուողի կոխ. կրնեն :

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ.

Միջև անմահոս է կվազէ.
Թեպէ միկ ոք մ'ալ չունի.
Պատճառ չկիս' կտղտղտի.
Թեպէ քեան ալ չունի.
Ամենուն նեան ալ կկրտուի.
Թի մտը չլլայ' ինքնիքն.
Ոչ ամման ոչ ալ լուծ ունի.
Ո՞վ է, ինչ կուգէ մեզնէ :

ՄԱՐՏԻ Հանելուկն է ՅԱՄԱՅՈՅՆ.

Propriétaire-gérant : A. LACHAT.

Ի ՓԱՐԻՉ, ԱՐԱՄԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.
Paris. — Typographie Arménienne Walder, rue Bonaparte 44.

ձեզայիրեան Սրբուհի Տիկին, ի Կ. Պօլիս :
 ձեզայեան Տ. Թովմաս, ի Կաթիկոս :
 ձնարտախօսեան Տ. Ստեփան, ի Զմիռն :
 ձուպրեան Տ. Ներսէս, ի Կ. Պօլիս :
 Մալայեան Տ. Լուսեղէն, ի Ն. Նախիջեան :
 Մակագեան Տ. Գրիգոր, ի Կ. Պօլիս :
 Մանանեան Տ. Միջոյն, ի Փարիզ :
 Մանգիլեանց Տ. Գեորգ, ի Տիփլիս :
 Մանուկեանց Յար. Միջոյնեան, յԱզուլիս :
 Մանուկ Պէյ, Գրիգոր Յերնատ, ի Փարիզ :
 Մանուկ Պէյ Յովն. Մարտա, ի Փարիզ :
 Մանուկեան Տ. Պօղոս, ի Պօլիս :
 Մարգարեան Տ. Մարտիրոս, ի Կ. Պօլիս :
 Մարգարեան Տ. Յարութիւն, ի Կ. Պօլիս :
 Մարգարեան Տ. Յովնաննա, ի Կ. Պօլիս :
 Մարգարեանց Տ. Նիզազ, յԱզուլիս :
 Մարկոսեան Գրիգոր Էփեսոսի, ի Կ. Պօլիս :
 Մարտիրոսեան, ի ձառա :
 Մեղզոնեան Գեորգ Էփեսոսի, ի Նիկոմիդիա :
 Մեղզոս Միջոյն, ի Փարիզ :
 Մեղզոսեանց Գարրիկ Յովնաննեան, ի Տիփլիս :
 Մէլիքեան, ի Պարբէշ :
 Մէլիքեանց Տ. Գրիգոր, ի Տիփլիս :
 Միջոյնեան Տ. Թարգեմ, ի Կ. Պօլիս :
 Միսաքեան Տ. Աւետիս, ի Կ. Պօլիս :
 Միսաքեան Տ. Կարապետիկ, ի Պօլիս :
 Միսաքեան Տ. Նիկոլայ, ի Կ. Պօլիս :
 Միսաքեան Տ. Ճիվան Բինկեանցի, ի Պ. Պօլիս :
 Միսաքեան Տ. Պետրոսիկ, ի Կ. Պօլիս :
 Միսաքեան Տ. Վարդերիս, ի Կ. Պօլիս :
 Միսաքեան Եղարշ, ի Փարիզ :
 Միսաքեան Պ. Վ. Ստեփան, ի Կ. Պօլիս :
 Միրիմանեանց Տ. Զարար, ի Տիփլիս :
 Միսնեանիսեան Տ. Մարտիրոս, ի Պօլիս :
 Միսնեանիսեան Տ. Յովնաննա, ի Կ. Պ. Պօլիս :
 Միսիբարեանց Աբէյ Վ. ի Քէֆէ :
 Մկրեան Տ. Սարգիս, ի Կ. Պօլիս :
 Մկրեան Եղարշ, ի Պահլէճիկ :
 Մկրտչեան Տ. Յարութիւն Անճեանց, ի Նոր Նախիջեան :
 Մկրտչեան Տ. Թարսիկ, փոխանիւպատ Անճեանց, ի Պաղատա :
 Մոզեան Տ. Գրիգոր, Բժիշկ, ի Կ. Պօլիս :
 Մոնճեան Տ. Մերկեան, ի Քէֆէ :
 Մոնճեան Տ. Միլոսի, ի Կ. Պօլիս :
 Մոնճեան Տ. Յարութիւն, ի Կ. Պօլիս :
 Մոնճեան Պ. Առաքել, ի Փարիզ :
 Մոսկոփեան Պ. Յակոբ, ի Նիկոմիդիա :
 Մարատեան Պ. Աբրահամ, ի Մարտիրոս :
 Մարատեան Մանու. Մարտա, ի Պօլիս :
 Մարատեան Տ. Յակոբ, Լիպարատու Բրտսիոյ եւ Ամբիկոյ, ի Յուզի :
 Մարատեան Պ. Յարութիւն, ի Կ. Պօլիս :
 Մարատեան Տ. Պօղոսիկ, ի Կ. Պօլիս :
 Մարատեան Պ. Միջոյն, ի Փարիզ :
 Մարատեան Պ. Մարտիրոս, ի Փարիզ :
 Մեւրեան Պ. Գարրիկ, յեաշ :
 Մեւրեան Մեթր վարժապետ, ի Մոսքուտ :
 Մեւրեան Տ. Յովնաննա, ի Պորոչյան :
 Մակորեան Տ. Յարութիւն, ի Պորիշյան :
 Մակորեան Տ. Պօղոս, ի Կ. Պօլիս :
 Մակորչանեանց Յակոբ Մկրտչ. յԱյսցիլա :
 Մարութիւնեան Տ. Եղարշ, ի ձախարտ :
 Մարութիւնեան Տ. Միջոյն Ստեփանեանց, ի Տիփլիս :
 Մովակիմեան Տ. Գ. Միկեան, ի ձառա :
 Մովակիմեան Տ. Յովն. ի Մեծբար :
 Մովսապեանց Տ. Յովսէփ, ի Կարին :
 Մովնան, ի ձառա :
 Մովնանեան Բժիշկ, ի Կ. Պօլիս :
 Մովնանեանեան Տ. Գրիգ. յԱղեքսանդրիա :
 Մովնանեանեան Տ. Յարութիւն Մարգարեանց, Սիւնեցի :
 Մովնանեան Մ. Յովնաննա, ի Նիկոմիդիա :
 Մորդանեանեան Պ. Մանուկ, ի ձառա :
 Նազարեան Թորոս Վարժապետ, ի Կ. Պ. Պօլիս :
 Նազարեանց Առաքել Սմանեան, ի Շուշի :
 Նազարեանց Ա. Տ. Նազարէր, ի Պօլիս :
 Նազարեան Տ. Յովակիմ, ի Կ. Պօլիս :
 Նանապետեան Տ. Գրիգոր, ի Պարալիս :
 Նանապետեան Է. Եղիա, փոխանորդ Պատրիարքի, ի Կ. Պօլիս :

Նայման, ի Միւնիք :
 Նատիրեան Տ. Արիստակէս, բժիշկ ի Տիփլիս :
 Ներքեան Միջոյն, ի Կ. Պօլիս :
 Ներքեան Տ. Թովմաս Աֆրանդիեանց, ի Ղազար :
 Ներքեան Տ. Գրիգոր, ի Կ. Պօլիս :
 Նեմրոզեան Տ. Յարութիւն, ի Կ. Պօլիս :
 Նորատունկեան Տ. Յակոբ, ի Կ. Պօլիս :
 Նորատունկեան Տ. Սիմոն, ի Կ. Պօլիս :
 Նուպար Պէյ, ի Բանիթի :
 Նուրեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պօլիս :
 Նահմուրատեանց Տ. Մարտիրոս Եսայեան, ի Շուշի :
 Նանազարեանց Տ. Յարութիւն, ի Տիփլիս :
 Նանազարեան Տ. Զենոբ, ի Կ. Պօլիս :
 Նանազարեան Պ. Կարապետ, ի Փարիզ :
 Նանազարեան Պ. Նազարէր, ի Պօլիս :
 Նանելեանց Պետրոս Սամուէլեան, ի Տիփլիս :
 Նաշեան Տ. Բեքար, ի Կ. Պօլիս :
 Նապանեան Տ. Յ. Մարտեոս, ի Կ. Պօլիս :
 Նարխարունեան Տ. Գեորգ, յԵրեւան :
 Նարոյեանց Տ. Պետրոս Եսայեան, ի Տիփլիս :
 Նիրքեան Տ. Մանուէլ Նշան, ի Կ. Պ. Պօլիս :
 Նիւիեանց Յովնանց Մանուէլ Յարութիւնեան, ի Շուշի :
 Ունճեան Արքայան Վ. ի Կ. Պօլիս :
 Ունճեան Տ. Մարտա, ի Կ. Պօլիս :
 Ուպիլիսի, ի Փարիզ :
 Չայեան Տ. Եղարշ, ի Կ. Պօլիս :
 Չանկճեան Տ. Մ. Ն. Եղիա, ի Զմիռնիս :
 Չարքրեան Տ. Ս. Յովնաննա, Զմիռնիս :
 Չեմելեան Տ. Գեորգ, ի Մեխիստապոլիս :
 Չեմպրճեան Տ. Վարդերիս, ի Քէֆէ :
 Չրազեան Արքիմ. յԱղեքսանդրիա :
 Չրազեան Յակոբիկ Արքիմ. Պէյ, ի Փարիզ :
 Չրազեան Յովսէփիկ Արքիմ. Պէյ, ի Փարիզ :
 Չօպանեան Տ. Յակոբ, ի Կ. Պօլիս :
 Պալատեանեան Տ. Աստուածատու, յեաշ :
 Պալազարեան Տ. Լուկաս, ի Զմիռնիս :
 Պայրճեան Տ. Մանուկ, ի Կ. Պօլիս :
 Պալիկոյ Տրպէն, ի Կ. Պօլիս :
 Պալատարբեան Տ. Նասիպ, ի Կ. Պօլիս :
 Պապայեան Տ. Սիմոն, ի Կ. Պօլիս :
 Պապասիլեան Տ. Գեորգ, ի Քէֆէ :
 Պապասիլեան Տ. Թարսիկ, յեաշ :
 Պապոնց Սարգիս Մկրտչեան, ի Շուշի :
 Պատմանեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պօլիս :
 Պատկանեանց Միջոյն Արքեպիս, ի Տիփլիս :
 Պարտիզպանեան Տ. Աւետիս, ի Կ. Պօլիս :
 Պարտիզպանեան Պ. Փարգոս, ի Փարիզ :
 Պարտիզպանեան Պ. Կարապետ, ի Փարիզ :
 Պետրոսեան Տ. Պետրոս, ի Տիփլիս :
 Պետրոսեան Տ. Ազարիա, ի Բանիթի :
 Պետրոսեան Տ. Պօղոս, ի Կ. Պօլիս. (5 օր) :
 Պերկամարեան Տ. Մ. Գ. Յակոբ, ի Զմիռն :
 Պեյազեան Տ. Յ. Սերոբէ, ի Նիկոմիդիա :
 Պեյլիքեան Տ. Յակոբ, ի Կ. Պօլիս :
 Պեյլիքեան Տ. Մարտիկ, ի Կ. Պօլիս :
 Պեյլիքաշիկեան Տ. Մկրտչ. ի Կ. Պօլիս :
 Պըլլըլեան Տ. Յակոբ, յեաշ :
 Պըլլըլեան Տ. Յարութիւն, ի Պորոչյան :
 Պոնդուրեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պօլիս :
 Պրաշոյան Տ. Պօղոս, ի Պորոչյան :
 Պոչոսեան Դեանդ Վարդանց, ի Ղազար :
 Պոչոսեան Տ. Սարգիս, ի Կ. Պօլիս :
 Չունդ Պ. Աստուածատու, ի Կ. Պօլիս :
 Չունդ Տ. Ստեփան, ի Կարապետ :
 Ռաֆայիլեան Տ. Եղարշ, ի Լոնտոն :
 Ռոտոմեան Պ. Սողոմոն Ելանիք, ի Տիփլիս :
 Ռուբեն Ժամազարճ, ի Կ. Պօլիս :
 Սահայեան Տ. Ալեքսան, ի Կ. Պօլիս :
 Սանակեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պօլիս :
 Սամանճեան Տ. Մկրտչ. ի Կ. Պօլիս :
 Սանաարեանց Մկր. Մարգարեան, Վանեցի :
 Սառաշեանց Միջոյն, ի Տիփլիս :
 Սարգսեան Տ. Մ. Ղազարոս, ի Կեղծի :
 Սարգսեան Մ. Սանաարեանց, ի Վան :
 Սարալեան Տ. Յովնաննա, ի Կ. Պօլիս :
 Սարալեան Տ. Թ. Գրիգոր, ի Կ. Պօլիս :
 Սարրիեան Մազուտ Ամիրայ, ի Կ. Պօլիս :
 Սառալանեան Տ. Յովնաննա, ի Փարիզ :
 Սառալանեան Տ. Է. Ս. Տիգրան, ի Զմիռն :
 Սելիքեան Տ. Գեորգ, ի Սիմֆերոպոլ :
 Սելիքեան Կարապետ, ի Խարաթուպազար :

Սեն-Մարք-Ճիբրարեան, ի Փարիզ :
 Սըմանեան Տ. Յարութիւն, ի Կ. Պօլիս :
 Սինանեան Տ. Անտոն, ի Կ. Պօլիս :
 Սիրոնեան Տ. Յակոբ, ի Կ. Պօլիս :
 Սուլտանեան Տ. Նիկողայոս, ի Կ. Պ. Պօլիս :
 Սուպարիէլ Ամեյեան, ի Քէֆէ :
 Սվեչիկեանց Տ. Աւետիք Աստուածատու-եան, ի Տիփլիս :
 Սվեչիկեանց Տ. Սարգիս, ի Տիփլիս :
 Ստեփան Վ. Առաջնորդ քեմիս Նիկոմիդիոյ, յԱրմաշ :
 Ստեփանեան Տ. Գեորգ ի Նիկոմիդիա :
 Սրմազաշեան Տ. Լուսիկ, յեաշ :
 Վանանեան Տ. Յովնաննա, ի Կ. Պօլիս :
 Վարդապարեան Տ. Յակոբ, յԱզուլիս :
 Վարդան փաշա, ի Կ. Պօլիս :
 Վարդանեանց Սողոմոն Յարութիւնեան, վարժապետ, ի Տիփլիս :
 Վարդանեան Տ. Գրիգոր Սուլթանեանց, ի Ղազար :
 Վարդանեան Տ. Յովսէփ, ի Կ. Պօլիս :
 Վիլեմեան Տ. Սերոբէ, ի Կ. Պօլիս :
 Տակեան Պ. Յովնաննա, ի Կ. Պօլիս :
 Տակեան Պ. Սիմոն, ի Փարիզ :
 Տամարեան Տ. Յակոբ, ի Կ. Պօլիս :
 Տամարեան Պ. Թարսիկ ի Փարիզ :
 Տատեան Առաքել Էփեսոսի, ի Կ. Պօլիս :
 Տատեան Մկրտչ. Էփեսոսի, ի Փարիզ :
 (2 օրեակը) :
 Տատեան Յովնաննա Պէյ, ի Կ. Պօլիս :
 (4 օրեակը) :
 Տատեան Պօղոս Պէյ, ի Կոստանդնուպոլիս :
 (4 օրեակը) :
 Տատեան Տ. Պօղոս, ի Կ. Պօլիս :
 Տատեան Վ. Տիգրան, ի Կ. Պօլիս :
 Տեմիրճապաշեան Տ. Ննուք, ի Կ. Պօլիս :
 Տեմիրճապաշեան Տ. Պետրոս, ի Կ. Պօլիս :
 Տեմիրճապաշեան Պ. Սեպուհ, ի Փարիզ :
 Տեմիրճապաշեան Տ. Գրիգոր, ի Պօլիս :
 Տեր-Աւագեանց Գրիգոր քանանայ, ի Շուշի :
 Տեր-Գեորգ քանանայ, ի Կ. Պօլիս :
 Տեր-Գրիգոր քանանայ Պեչիկաշոյ :
 Տեր-Գրիգորեանց Տ. Կարապետ քան. ի Տիփլիս :
 Տեր-Գրիգորեանց Մկրտչ. քանանայ, ի Տիփլիս :
 Տեր-Զարարեանց Զարար Յովնաննեանեան, յԵրեւան :
 Տեր-Լուկասեան Տ. Յովնաննա, ի Կ. Պ. Պօլիս :
 Տեր-Մարտիանց Տ. Մարտա, ի Պօլիս :
 Տեր-Միջոյնեանց Գարրիկ Յովնաննեան, ի Տիփլիս :
 Տեր-Միջոյնեանց Աւետիս, յԱզուլիս :
 Տեր-Միջոյնեանց Մանու. Կալուստ յԱզուլիս :
 Տեր-Միջոյնեանց Մարտիրոս, յԱզուլիս :
 Տեր-Յովսէփեանց Յովնաննա, ի Տիփլիս :
 Տեր-Յովնանեանց Նիկողայոս Յովնաննեան, ի Տիփլիս :
 Տեր-Պետրոսեանց Տ. Ղազարոս, ի Տիփլիս :
 Տեր-Պօղոսեան Տ. Գալուստ, ի Կ. Պօլիս :
 Տիգրան Միջոյն Պէյ, ի Կ. Պօլիս :
 Տիւրքի, ի Փարիզ :
 Տոնիկի Զարան Տ. Յովն. ի Պորոչյան :
 Քեղեան Տ. Նշան, ի Կ. Պօլիս :
 Փապագեան Տ. Միլոսի, ի Կ. Պօլիս :
 Փապագեան Տ. Պօղոսիկ, ի Կ. Պօլիս :
 Փապագեան Պ. Սեպուհ, ի Կ. Պօլիս :
 Փեշարմաշեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պօլիս :
 Փեշարմաշեան Տ. Ստեփան, ի Կ. Պօլիս :
 Փիլիպեանց Տ. Յովն. Եսայեան, ի Ղազար :
 Փոզիմով Տ. Ալեքսան, ի Կ. Պօլիս :
 Փոնդուրեան Տ. Յովսէփ, ի Տիփլիս :
 Քարանեանց Յովնաննա Եղարշ, ի Տիփլիս :
 Քարանարեանց Պ. Զարարատ, յԱզուլիս :
 Քարապետեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պօլիս :
 Քարապետեան Ռեզա Տիկին, ի Փարիզ :
 Քալիպեան Տ. Մանուկ, ի Կ. Պօլիս :
 Քերթեան Մ. Զամբարճու, ի Նիկոմիդիա :
 Քերթեան Տ. Մեղան, ի Կ. Պօլիս :
 Քեօլեան Տ. Սերոբէ, ի Կ. Պօլիս :
 Քէլիսազեանց Սողոմոն, ի Տիփլիս :
 Քեմալեան Տ. Գալուստ, ի Կ. Պօլիս :
 Քեմալեան Պ. Արիստակէս, ի Փարիզ :
 Քեմալեան Պ. Գանիկ, ի Փարիզ :
 Քեմալեան Պ. Ռուբեն, ի Փարիզ :

Քեօքերան Պ. Խաչատուր, ի Փարիզ :
 Քիւրքնան Տ. Յովհաննէս, ի Հալէպ :
 Քիւրքնան Տ. Թարն . ի Կ. Պօլիս :
 Քիւրքնիսաննան Տ. Մկրտիչ, ի Պօլիս :
 Քիւրքնիսաննան Տ. Մուրատիկ, ի Պօլիս :
 Քիւրքնիսաննան Պ. Խաչատուր, ի Պօլիս :
 Քիւրքնի Տ. Յարութիւն, ի Կ. Պօլիս :

Քուարեանց Կարապետ Յարութիւնան
 Թմիշկ, ի Տիփլիս :
 Քուրքնանօ Ս. Յովհաննէս, ի Հալէպ :
 Օղուլուխեան Տ. Մինաս, ի Կ. Պօլիս :
 Օտապաշեան Տ. Կարապետ, ի Սերաստ :
 Օտապաշեան Տ. Յովհաննէս, ի Վեննա :
 Օտապաշեան Պ. Սերովբէ, ի Փարիզ :

Օտան Պ. Խաչիկ, ի Կ. Պօլիս
 Օրբելի Տ. Յովսէփ ջահանայ, ի Տիփլիս :
 Ֆենքնան Տ. Յովակիմ, ի Կ. Պօլիս :
 Ֆրէնկեան Տ. Արթուր, ի Կ. Պօլիս :
 Ֆրէնկեան Տ. Յակոբ, ի Կ. Պօլիս :
 Ֆրէնկ Տ. Անտոն, ի Վ. Եննա :

ԲՈՎԱՆԳՐԱԿՈՒԹԻՒՆ.

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ.
 Թուրք Վանանայ Արշարունայ, Հ. Մկրտչի Չամբան ի Մր-
 խիարեանց Վեննայ. (Հայ. եւ Փարս. Եարայարութիւն.
 Սանտնք Հայաստանեայց եկեղեց. ի Թուսիս (Եար. և Վերջ.)

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՍՈՒՐ ՀԱՆԳՐԱԿ.
 Քերրուած. Ի սգալի ման Տ. Նիկողոսի Պալեան.
 Օտապաշեան Տ. Գեորգ.
 Տաւուտեան Կարապետ Էփենտի.
 Տաւուտեան Յակոբ Էփենտի.
 Մոլտովայաբիոյ Հայկազունք.
 Եղեւիոյ Հայկազունք.
 Գերջանցի Հայկազունք.
 Սամանի Հայկազունք.
 Բարբրի Հայկազունք.
 Հայկազանի նորագետ հնութիւններ.
 Հայոց եկեղեցեաց մէջ երկնան գործածելու վրայ.

ՀԱՆԳՐՈՒՄԱՐԱՆ ԱՆԻՍՏՐԱԿՆԵՆ ՄՈՐԳԿԱՆ.
 Հասան Ռիզա փաշա. (Հայ. եւ Փարս.)

ԿԵՆՅԱՎՈՒՄՆԻՍ ԲԱՆԲ.
 Բնական Պատմութիւն, (Եարայարութիւն.)
 Առակ. Կայծառիկ եւ Խլուանք.
 Գիտութիւն Չեռաց.
 Առակ, Յորեանք եւ չոր Կեննի.
 Գրախոս ու Միախոս.
 Քերրուած. Ո՞ն իշխեցիք զՀայաստան. (Հայ. եւ Փարս.)
 Չաւեչու. Չիրապետող.
 ՀԱՆԵՆՈՒԿ.

SOMMAIRE.

MUSÉE ARMÉNIEN.
 Lettre de Vahan Archarouni, par le R. P. Michel Tchamchian, Mékhitariste de Venise. (Suite et fin. Arm.-Franç.)
 Constitution de l'Église arménienne en Russie. (Suite.)

COURRIER ARMÉNIEN.
 Éloge sur la mort de M. Nigoghos Baillian. (Arm.-Franç.)
 M. Kévork Odabachian.
 Davoudian Garabed Étendi.
 Davoudian Agop Étendi.
 Les Arméniens de Moldo-Valachie.
 Les Arméniens d'Édesse.
 Les Arméniens de Tertchan.
 Les Arméniens de Samson.
 Les Arméniens de Paperte.
 Les antiquités de Haigavan.
 De l'usage des orgues dans les Églises Arméniennes.

GALERIE DES HOMMES UTILES.
 Hassan Riza-Pacha. (Arm.-Franç.)

CONNAISSANCES UTILES.
 Histoire naturelle. (Suite.)
 Fable. Le Ver-Luisant et l'Escargot.
 Science des mains.
 Fable. Les Froments et l'Orme sec.
 Tabac à priser et tabac à fumer.
 Poésie. Oh! rappelez-vous l'Arménie! (Arm.-Franç.)
 Farce. Les Olives.
 ENIGME.

ԳԻՆ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ.	PRIX D'ABONNEMENT:
Ի Փարիզ, տարեկան. Ֆրանք. 25 »	Paris, par an. . . . . Fr. 25 »
Ի Կոստանդնուպօլիս, ի Զմիռ- նիս, ի Աղեքսանդրիս եւ ի Հնդիկս. . . . . 50 »	Constantinople, Smyrne, Alexandrie, Indes. . . . . 50 »
Ի Թուաստան, ի Մոլտովիս եւ ի Պարսկաստան. . . . . 35 »	Russie, Moldavie et Perse. . . . . 35 »
Գին միոյ տետրակի . . . . . 5 »	Prix d'un numéro. . . . . 5 »

ԳՐԵՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ, Տ. Ռայնվալտ զրամանաւ, ի փողոցն Սեն-Փեր. 15
 ՎԵՆՆԱ, Տ. Յակովբոս Արշակ ի Պիպեր Պասայ. 659.
 ՓԵՏՐՊՈՒՐԿ, Տ. Յակոբ Խաչով, զրամանաւ.
 ՊՕԼԻՍ, Տ. Մկրտիչ Մոսնեան.
 ՉՄԻՒՌՆԻՍ, Տ. Լուկաս Պաղպարեան.
 ՆԻԿՈՍԻՒՄ, Տ. Սերովբէ Պչազեան.
 ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒՍ, Տ. Գեորգ Ետաուիեան.
 ԵՍՇ ՄՈՒՏՍԻՒՍ, Տ. Յովհան Գարապաշեան.
 ՊՈՒՌՈՒՆԱՆ, Տ. Յակոբ Մանուկեան
 ՏՓԻՍ, ՏՏ. Համբարձում եւ Աւետիք Էնֆիեանց.

ON SOUSCRIT

A PARIS, chez M. Reinwald, rue des Saints Pères, 15.
 VIENNE, M. H. Arschag, Biber-Bastei, 659.
 SAINT-PETERSBOURG, Jacques M. Issakoff, libraire.
 CONSTANTINOPLE, M. Meguerditch Momdjian.
 SMYRNE, M. L. Balthazar.
 NICOMÉDIE, M. Séropé Bélyasian.
 ALEXANDRIE, M. Georges Youssouff.
 JASSY, M. Ohan Karakache, (magasin français.)
 BOTOUSCHANY, M. Jacques Mani.
 TIFLIS, MM. Enfidjian frères, libraires.